

Tudományos gyűjtemény

Bd.: 13. 1829, K. 5 - 12

Pesten 1829

Var. 679 u-13,5/12

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10136094-3

T U D O M Á N Y O S
G Y Ü J T E M É N Y

1829.

Var. 679

(13,7)

V I I . K Ö T E T .

Tizenharmadik esztendei Folyamat.

SZERKEZTETTE

VÖRÖSMARTY MIHÁL.

KIADTA

TRATTNER J. M. ÉS KÁROLYI I.

Cell Colocensis J. J. 1829.

A' Cs. 's Apost. Kir. Felség' kegyelmes Engedelmével.

P E S T E N ,

A' KIADÓK' KÖNYVNYOMTATÓ-INTÉZETÉBEN.

[Faint handwritten mark]

I. Értékezesek.

1.

J Á S Z O K.

I. Értékezés. A' Jászokról, mint Magyar Nyelvü Népről és Nyilazókról.

MÉLTÓSÁGOS

ÜRMÉNYI

ÜRMÉNYI MAXIMILIÁN

Ts. K. KAMARÁS

ÉS

TANÁTSOS ÚRNAK,

RÉGI

KEGYES JÓTÉVŐJÉNEK,

TISZTELETE ÉS HÁLÁJA

ÖRÖKÖS JELÉÜL.

1. §.

HÉT NEMZETBŐL állott mindenkor a' Magyar Nemzet, úgymint: a' szoros értelemben vett MAGYAR, a' KÚN, a' JÁSZ, a' PALÓTZ, a' LÓFEJÜ, az ÚZ és a' VÁL Nemzetből. Azt mindazonáltal régen elfeledték az egyes Nemzetek, mellyik volt e' Hét Nemzet közül eredetiképen az a' GYÖKÉR NEMZET, mellytől az ősz régi korban a' többi más hat nemzet származott. A' Magyar is, a' Kún is, a' Jász is, a' Palótz is, a' Lófejü is, az Úz is, a' Vál is magát illyennek tartotta: A' miből az következett, hogy a' Magyar

* 1

HÉT - MAGYAR, a' Kún HÉT - KÚN, a' Jász HÉT-JÁSZ, a' Palótz HÉT-PALÓTZ, a' Lófej HÉT - LÓFEJÜ, az Úz HÉT - ÚZ, a' Vál HÉT VÁL Nemzetséget emlegetett. Más részről, mivel az EGYENETLENSÉG mint egy örökös Tuladóna és Bélyege volt e' Hét Nemzetnek, 's mivel e' Hét Nemzet között minduntalan Szakadások és Kivándorlások történtek, az is gyakorta megesetett. Hogy az ilyen külön lakó szakaszok az új lakhelyen azon Nemzettől vették nevezetüket, melly az ujlakhelyen leg népeesebb volt. Így a' számasabb Kún Nemzet között a' kivándorlott Magyar is KÚN, vagy KÚN-MAGYAR nevet, a' számasabb Jász Nemzet között a' Magyar is JÁSZ, vagy JÁSZ - MAGYAR nevet, a' számasabb Paló Nemzet között a' Magyar is PALÓTZ, vagy PALÓTZ - MAGYAR nevet viselt. 's a' t. De e' féle esetekben is mindenkor nagy gonddal ügyelték a'ra a' Hét különös Nemzetek, hogy magukat helyesen és pontosan egymástól megkülönböztessék. Egyedül ez a' gondoskodás okozta, hogy ma is Hét Nemzetnek folyton folyva előlehet mindegyik lakhelyben Történeteit állítani.

2. §.

Nem tartozik ide e' HÉT Nemzetre való felosztást most bővebben fejtegetni. Elég, ha a' báson palotában született Koszta Görög Tsászárné neve tanutételével megismerjük a' tudós hazafiakat: „*Kai oi men Turozoι γενεαι υπηροχον επτα* Az az: „*És ezen Törökök (így nevezi a' Magyarokat) ugyan HÉT NEMZET valának.*” Midőn a' Magyar Országai Történet Írók Nemz

*) Constantinus Porphyrogenitus, De administrando Imperio. Cap. XXXVIII. Lásd: Anselmi Banduri, Imperium Orientale. Parisiis, 1721. fol. Tomo I, 10

tünknek e' földre jöttekor a' Magyar Nemzetet HÉT-SEREGRE osztják; midőn neki HÉT-KAPITÁNYT adnak; midőn Béla Király névtelen Írója HETU-MOGER, az az: HÉTI MAGYART (Septenos Hungaros) emleget, a'kor homályosan a' HÉT-MAGYAR Nemzetre tzeleznak, 's tsak az kár, hogy egyenként a' Hét Magyar Nemzetet névszerént meg nem nevezik. Azonban helyesen él Béla Király névtelen Jegyzője a' HETU-MOGER névvel, mert ma mi már okokkal támogatjuk, hogy a' hét nemzetnek egyenesen a' MAGYAR NEMZET volt Gyökér Nemzete. Az okokat e'ről előszámlálni most nem ide való. Inkább a' Hét Nemzet egyikére, tudniillik: a' JÁSZOKRA, mint ezen értekezés fő tárgyára, fordítsuk mi mostan egész figyelmünket.

3. §.

Tudja ma minden Magyar, sőt tudták már századok előtt mind a' hazai, mind a' külföldi Írók is, hogy Magyar Országban egy különös Nemzet lakik, melly magyar nyelven az egyes számban JÁSZ, a' többes számban JÁSZOK néven hivatik. Ez a' JÁSZ Nemzet a' Magyar Király Uralkodása alatt él, a' Magyar Nemzettel egy polgári Társaságot tészén: Mindazonáltal, mint különös Nemzet, a' Haza szeretve tisztelt Nádor Ispányának Főkormányja 's Bírósága alatt Kapitány nevet viselő saját katonai Tisztviselőitől tulajdonosi szokásai szerént függ, 's az Ország Gyűléseken is, együtt a' Kúnokkal, Képviselői által a' köztanátskozáásokba befoly. Most ugyan a' JÁSZ KERÜLET (Districtus Jazygum) $18\frac{1}{8}$ □. mértföldet ellepő termékeny rónaságon fekszik Pest és Buda városoktól nem messze Heves és Külső Szolnok törvényesen egyesült Vármegyék, nem különben Pest Vármegye, meg a' Tisza folyó viz között: De

hajdan Magyar Országnek egyéb vidékein is laktak szerteszét JÁSZOK, és a' mostani JÁSZSÁGNAK kiterjedése is sokkal nagyobb volt, mint mostanában. I. Mátyás Király uralkodása alatt e Bonfinius Antal feljegyzette: „*JAZYGES, qui inter Germaniam et Daciam supra diffinitus, patriis sedibus eiecti, METANASTARUM id est EXULES cognominati sunt: quibus olim Oppida haec: Uscenum, Bormanum, Abiuta, Parca, Triscum, Caudavum, Passium, et Partiscum; et NUNC AGRIA, innumerique pagi.*” Az az: „*A' JAZYGESEK kiket főlebb Germánia és Dacia közé helyezettünk, ősi lakhelyeikből kiűzöttetvén METANASTÁKNAK, az az: VÁNDOROKNA (Exules) neveztetek, kiknek hajdan jeles városaik voltak Uscenum, Bormanum, Abiuta, Parca, Triscum, Candavum, Passium, Partiscum; MOST pedig EGER, és számtalan Faluk.*” *) Találatik ma is JÁSZ-FALU Pilis Vármegyében; JÁSZ-FALU Komárom Vármegyében; és JÁSZ-TELEK Nógrád Vármegyében. Ezekben is hajdan kétséggkívül JÁSZOK laktak. Lelőtelezne az bennünket, a' ki régi Oklevelekből egész hitelességig megbizonyítaná állításunkat.

4. §.

Nem minden Nemzet Helyes Írása (orthographiája) alkalmas a'ra, hogy a' más Nemzet tulajdon neveit hibátlanul leírja. Legkevésbé alkalmas pedig e're akár a' Deák, akár a' Görög Nemzet Helyes Írása, minthogy kevesebb beüik vagynak.

*) Antonii Bonfinii, Decades Rerum Hungaricarum Lipsiae, 1771. fol. pag. 6.

***) Joannis Lipszky de Szedlicsna, Repertorium Locorum Hungariae. Dudaë, 1808. 4. pag. 273—274.

e' Nemzeteknek , mint a' Magyar Nyelvnek és Nemzetnek vagyon. Ezen oknál fogva gyakran panaszkodik az Idős Plinius, Mela Pomponius, és Strábó, hogy e'nek vagy amannak a' Nemzetnek tulajdon neveit nehéz Deák vagy Görög nyelven leírni. A' Szláv nyelvek közül is, ha az Orosz nyelvet kiveszszük, alig tudja egyik vagy másik híven előállítani p. o. a' Magyar tulajdon neveket. Tsudálkozhatunk e' tehát, ha a' Magyar Országi Szláv Nyelv az egyszerü JÁSZ nevet is már más betüvel állítja előnkbe? Bernolák Antal Tót Szókönyvében mindenki olvashatja: „GAZ a'nyi, mint JÁZ YX, vagy is JÁSZ; a' többes számban: GAZI, a'nyi, mint JAZ YGES, vagy is JÁSZOK, egy Sarmátiai Nemzet a' Duna mellett.” *) A' Moldvai JÁSZ-VÁSÁR (JASSI) neve is így járt az Oláhok között, midőn GLASIUM névre átalváltozott. Az 1642-dikben JÁSZ-VÁSÁROTT tartatott Szent Zsinatról szólván és írván Le Quien Mihály, híres Frantzia Dominicánus, mindenkor e'képen beszél: „In Actis Synodi, quae GLASII in ea regione anno 1642. a Parthenio patriarcha Constantinopolitano habitata est.” Az az: „Írásaiban azon Zsinatnak, melly ezen tartományban GLASIUM Városban 1642. évben Parthenius Kosztavári Patriarkától tartatott.” És más helyen: „Caeterum Metropolitae sedes hodie est GLASIVM, praecipua Moldaviae Civitas.” Az az: „Azonban az Érsek széke ma GLASIVM, Moldova Országának fővárosa.” **) JÁSZBERÉN neve Bru-

*) Antonii Bernolák, Lexicon Slavicum, Bohemico - Latino - Germanico - Ungaricum. Budae, 1825. 8. Tomo I, 623.

**) Michaelis Le Quien, Oriens Christianus. Parisiis, 1740. fol. Tomo I, 1251—1256.

zen la Martiniere Geographiai nagy Átlásában (VI, 97.) GYASBRIN. — Nagyot vétene tehát, a' ki a' GAZ, GIAS és GYAS Nemzetet a' JÁSZ Nemzettől megkülönböztetné. Ha valamely Nemzet neve *idegen Helyes Írás* által elrontatik, a' különbségeket a' Kritika segedelmével egységre kell venni.

5. §.

Nevelte a' JÁSZ Nemzet neve leírásának különbféleségét az a' bizonyos eset is, hogy Magyar Nyelvünkben a' J betű GY betűvel számtalanszor föltseréltetni szokott. Ki nem tudja, hogy a' JER és GYER, a' JÖ és GYÖ, a' KERÉK-JÁRTÓ és KERÉK-GYÁRTÓ, a' JÉG és GYÉG, a' JALOG és GYALOG a' Magyar Nyelv különféle Dialectusaiban minden napi közönséges betűtserélések? *) Igen természetesen és könnyen megessett tehát, hogy magában a' Magyar Nyelvben is, a' JÁSZ Nemzet neve GYÁSZ névre is átalváltozott. Mi már régen elfeledtük, de a' Kutfők gondatlanságunk ellenére is fentartották a'nak bizonyos nyomait, hogy a' JÁSZ Nemzet *fekete öltözetben* járt, a' honnand nálunk a' szomorúság ruhája JÁSZ-RUHÁNAK hivatik. És valóban a' Dunán túl ma is helyesen neveztetik, és igen híven, a' KESERGÉS FEKETE RUHÁJA, JÁSZ-RUHÁNAK. Ellenben ezt nem tsak a' Sokaság, de még az Írói Nyelv is GYÁSZ-RUHA névvel illeti. Nem azért említjük ezt, hogy már ma megváltoztassuk a' nagy keletre kapott GYÁSZ szovat, hanem azért beszélünk inkább, hogy értsük igazán a' szójelentését, 's ne nevéssük ki a' jobb szokás gondos fentartóit; hogy megessmérjük

*) Joannis Nicolai Révai, *Elaboratio Grammatica Hungarica*. Pestini, 1806, 8. Vol. I, 106.

a' Történet Írókban is a' GYÁSZ, GIAS GAS formákban a' JÁSZ Nemzetnek elpuhult neveztét. Wadding Lukátsnál a' Tatár Járásról mondatik: „*Alia vero manus, Batone Duce, maxima vastitate Hungariam, Poloniam, Russiam, GAZAM, amplissimas Regiones, affecit.*” Az az: „A' másik Sereg, Batu vezérlése alatt, Magyar, Lengyel, Orosz, és GÁZ Országot, mint nagy kiterjedésű Tartományokat, legdühösebb pusztitással földulta.” *) Itt a' GÁZ-ORSZÁG neve alatt JÁSZ-ORSZÁGOT, az az: Moldvát kell érteni.

6. §.

Olvashatni a' Ravennai Geographusnál is imesorokat: „*Decima ut hora noctis grandis Eremus, et nimis spatiosa invenitur, cujus a' fronte, vel latere GENS GAZORUM adscribitur, quae eremosa et antiqua dicitur Scythia.*” Az az: „Az Éj tizedik óráján szörnyű és nagy kiterjedésű Pusztaság találtatik, mellynek homlokához, vagy oldalához a' GÁZ Nemzet helyheztetik. Ez Pusztaság és Régi Scythiának hivatik.” **) Ezen sorokból, 's különösen a' Pusztaság fekvéséből, hasonlóképen megismerni fogjuk a' Maeotis tova körül lakott régi JÁSZ Nemzetet, tudniillik: azon JÁSZ Nemzetet, mellyről, Sarmátiáról szóltában írja Ptolemaeus: „*És az egész Maeotis tova oldala mellett a' JAZYGESEK, és Roxolánusok.*”

*) Lucae Wadding, Annales Minorum, seu Trium Ordinum a S. Francisco institutorum. Romae, 1732. fol. Tomo III, 116. Nro 2.

**) Geographus Ravennas! Libro I, cap. 12. Lássad: Pomponii Melae de Situ Orbis Libri III. Lugduni Batavorum, 1722. 8. pag. 747.

*) Ezek azon JÁSZOK, kiket már Orpheus VAS-JÁSZORNAK, Görögül *Σχύθαι Τοξοφόροι* nevez.
) Látni fogjuk tudniillik más helyen, hogy a' TOXOPHORUS Görög szó a' JÁSZ névnek szóról szóra tsak fordittatása. Azt, hogy a' SCYTHA Nemzet VAS Nemzetet téssen, szinte máskor fogjuk megbizonyítani. Ezen Maeotis melléki JÁSZOKAT Stephanus Byzantinus' is TOXII és TOXIANI névvel emliti ime soraiban: „*Τοξίαι, καὶ Ταξιανοὶ, ἔθνος Ταυρικόν. Ἡ ῥωδιανὸς ἑβδόμη*” Az az: „*TOXIUSOK és TOXIÁNUSOK Taurusi Nép Herodiánus hetedik könyve szerént.*” *)

7. §.

Még Kis Ásiába is általhatott a' JÁSZ névnek elrontatása. Cilicia és Syria között feküdt a' Közép Tengernek ISSICVS SINUSA, melly név Görög nyelven épen JÁSZ ÖBÖLT jelent szóról szóra. Ezen Issicus Öböl mellett jeles város volt ISSVS, az az: JÁSZ, melly az Iróktól majd *Artikulussal* a' JÁSZ, majd *GLAZZA* néven emlittetik. Gólius Jakab Alfragan Arabs Író könyvére írt jegyzeteiben beszéli: „*És nem meszsze egy másik A' — JÁS nevű Révpart, melly a' régi ISSVS.*” Alább: „*Az A' — JÁS névből eredett Marcus Polusnak és másoknak, kik a' kereszties Hadaknak időjük felé írtak, GLAZZA nevük, a' mint az Olaszok kimondani szokják, mint a' Joanni nevet Gio-*

*) Claudii Ptolemaei, Geographia. Francofurti, 1605. fol. pag. 73. Libro III, cap. 5.

***) Orphei, Argonautica. Lipsiae, 1764. 8. pag. 144. v. 1072.

****) Stephani Byzantini, de Urbibus. Lugduni Batarorum, 1694. fol. pag. 712.

a n n i - n a k . *) Hibátlanul adja elő ezeket Gólius, mert Abul — Pharajius mind az A' — YAS városról, mind az al — A' — JAZ Török (de nem a' mai Török) Nemzetről térszen említést; Marco Polo XIII-dik századi Utazó pedig A' — JAS várost valóban GIAZZA városnak nevezi. Egyik helyen írja Abul — Farajius: „Nagy elpusztítása történt Sisi és A' — YASI városnak.” Más helyen: „Ez az ALI az al-A' — JÁSZOKNAK, egy gonosz Török Nemzetnek hadat izenvén.” **) Marco Polo Velentzei Utazó könyvében is olvastatik: „Sopra il mare è una città detta la GIAZZA.” Az az: „A' Tenger mellett vagyon egy város, melly GIAZZA nevet visel.” ***) Hogy az Issicus Öböli JÁSZOK valóban JÁSZOK voltak, 's hogy az ISSUS Név Görög Nyelven JÁSZT jelent, azt más-kor fogjuk megbizonyítani.

8. §.

Vagyon egy szembetünőbb elrontatása is a' JÁSZ Nemzet nevének a' DIASI nevezetben, melly bizonyosan a' GYÁSZ formából és a' deákos I végzethől eredett. Az idősb Plinius feljegyzette Pannónia lakosairól: „*Dravus per Serretes,*

*) Muhammedis Filii Ketiri Ferganensis, qui vulgo Alfraganus dicitur, Elementa Astronomica. Arabice et Latine Opera Jacobi Golii. Amstelodami, 1669. 4. In Notis Golii pag 272.

**) Historia Compendiosa Dynastiaram authore Gregorio Abul-Pharajio. Arabice edita et Latine versa ab Edvardo Pocockio. Oxoniae, 1663. 4. pag. 356. 333. 334.

***) Delle Navigazioni et Viaggi Raccolte da M. Gio. Battista Ramusio. In Venetia. 1606. fol. Vol. II, fol. 4. verso. — — Cf. Marci Pauli Veneti, De Regionibus Orientalibus Libri III. Coloniae Brandenburgicae, 1671. 4-o pag. 11. A' Latán Könyvben hibáson áll *Glacia Giazza* helyett.

Serrapillos, JASOS, Andizetes: Savus per Colapianos Breucosque. Populorum haec capita.” Az az: „*A' Dráva vize foly a' Serretese-ken, Serrapillusokon, JÁSUSOKON, Andizeteseken keresztül: A' Száva vize foly keresztül a' Colapiánusokon és Breucusokon. Ezek a' Fő Nemzetek.*” *) E' Pannóniai JÁSUSOK Ptolemaeus Geographiájában JASSIUS néven jönnek elő, midőn róluk mondatik: „*A' JASSIUSOK pedig napkeletre, 's alattuk az Osseriatesek.*” **) Haszontalanság volna a' JÁSUS és JASSIUS névből két egymástól különböző Nemzetet megállapítani már csak azért is, mivel a' Pannóniai Kövek a' JASUS olvasást teszik hitelesebbé; az Erdély Országi Kövek pedig a' JASSIUS olvasást is védelmezik. Inkább a'ra fordítsuk tehát figyelmünket, hogy Plinius és Ptolemaeus jól adnak Pannóniának JÁSUS vagy JASSIUS lakosokat. Ugyan is, hogy a' Dráva vize körül valóban laktak JÁSUSOK, azt egészen hitelessé teszi a' Dráva körül találtatott ime Római Kő Felirása is:

DIVO.
GOMMO
DO. RESPV
BLICA. IA
SORV.

Az az: „*Divo. Commodo. Respublica. JASORUM.*” ***) Továbbá a' Horvát Országban To-

*) Gaii Plinii Secundi, Historia Naturalis. Parisiis, 1741. fol. Tomo I, 180. Libro III, cap. 25.

**) Claudii Ptolemaei Geographia. Francofurti, 1605. fol. pag. 57. Libro II, cap. 15.

***) P. Math. Katanesich, Istri Adcolarum Geographia Vetus. Budae, 1826. 4. Parte I, 369. Nro XXXV.

plizán kiásatott Római Kövön olvastatik: „AQVAS. IASAS. OLIM. VII. IGNIS. CONSUMPTAS.”
 Egy Veszprém mellett kiásatott Hatona elbotsá-
 tás Táblán előjő: „GETAE. CHRESIMI. IASI. FELICIS.” *) Már, Strábó, a' tudós Geogra-
 phus, Pannóniának e' JASUS lakosairól egy szó-
 val sem emlekezik: Ellenben ő nála Pannónia
 Népeiről imezeket olvassuk: „Ἐθνη δ' ἐστὶ τῶν Παννονίων Βρεῦζοι, καὶ Ἀνδιζήτιοι, καὶ ΔΙΑΣΙ' Ω- ΝΕΣ, καὶ Πειροῖται.” Az az: „Pannóniai Népek a' Breucusok, Andizetek, DIASZOK, Pei- rusták” **) Nem a' JÁSUS és JASSIUS Nem- zetet kell-e az Andizetek mellett, a' DIÁSI Nemzet alatt érteni? Igen is azt, 's hogy tsak azt kell és lehet érteni, más alkalommal elhinni fogjuk, midőn Athenae városnak DIAS és JAS nevé- ről kihallgatjuk majd a' hiteles Kutfőket.

9. §.

Azonban maga a' JAS, vagy JASS név is Helyes Írásbéli különbözése a' Magyar JÁSZ név- nek. Rómának, mint tudjuk, nem volt SZ betü- je, hanem azt, a' mit mi Magyarok SZ betüvel jelelünk, a' Római Írók S betüvel jelelték. Igen természetes volt tehát, hogy ők nem JÁSZ, ha- nem JAS nevet írtak. Mivel ugyan a' Rómaiak az Á magyar hangot sem szokták nyelvükben kü- lönösen megjelelni, azon sem akadozhatunk, hogy náluk a' JÁSZ név nem JÁS, hanem tsak JAS.

*) P. Math. Katancsich, Istri Adcolarum Geographia Vetus. Budae, 1826. 4. Parte I, 379. Nro LXXXVII. — — I, pag. 361. Nro IV.

**) Strabonis, Geographia. Amstelaedami, 1707. fol. Tomo I, 483. Libro VII. — — Lipsiae, 1798. 8. Tomo II, 415. Libro VII, cap. 5. §. 5. — A' Διάσιωνες, Διάσιωνες, Διάσιωνες, Διάσιωνες olvasások e' helyen hibás olvasások.

Hiszen hasonló helyesírásbéli okokból a' mostani JÁSZORNAK nevük Ranzánus Péternél is JAZ, és nem JÁSZ mostani írás mód szerént. A' mai JÁSZOKRÓL beszélvén, írja Ranzánus: „*Sed vulgo verbo corrupto JAZ se ipsi appellant.*” Az az: „*Rontott néven maguk magukat JAZ néven nevezik.*” *) Épen így áll a' JAZ név a' régi JAZ-YX nevezetben is. Illyen apróságokon tehát értelmes férfit soha sem fog akadózni, minthogy tudja ő azt, hogy az egymástól inkább különböző BOJI, BAJOARI, BAJARI, BAJOARI, BAUVARI, BAUVARI, BAUGARI, BAGIBARI 's a' t. írásmódok p. o. mind a' BAVARVS, az az: PAJOR, vagy BAJOR Nemzetnek nevei. Illyen különbözősékekkel teljes minden Nemzetnek Története; illyen különbözőségekre mindegyik Nemzet Történetében az apróságokig azért kell ügyelni, hogy a' sokféle írásmódok egységre hozattassanak, következésképen egy részről az egy Nemzetből több Nemzet ne tsináltassék; más részről az ugyan egy Nemzet mindenféle helyes írásbéli alakok alatt megesmértessék És e'nyi most elég a' JÁSZ Nemzet nevének helyesírásbéli különbözőségeiről.

10. §.

Most nálunk a' JÁSZOR Róma nyelvén egyes számban JAZYX, többes számban JAZYGES néven hivatnak. A' Hazai Törvényekben e' Római JAZYX vagy JAZYGES név, a' mennyire mi tudjuk, nem jő elő 1681-dik év előtt. E'kor I Leopold Király uralkodása alatt az 1681-diki Törvény 46-dik tikkelye 10-dik §-ban rendelkezik: „*Sicut et Cumanis, Jazyges, et Phili-*

*) Petri Ranzani, Epitome Rerum Hungaricarum per Indices descripta. Viennae, 1552. fol. pag. 1.

staei, ac alii libertini Fiscales.” Az az: „*Mint a' Kúnok, JAZYGESEK és Philistaeusok, 's más Királyi Szabadosak.*” *) Későbbben említés tétetik a' JÁSZOKRÓL a' Római JAZYGES név alatt az 1715-diki Törvény 34-dik, az 1741-diki Törvény 63-dik, az 1751-diki Törvény 2-dik tikkelyében. **) Azonban 1681-dik évtől 1751-dik évig bészárólag ha előjő is Törvényeinkben a' JAZYGES Római név, mindenkor váltva jő elő JÁSZAINKRA nézve a' PHILISTAEUS névvel. Az 1681-dik év előtt a' JÁSZ Nemzet neve a' Hazai Törvényekben *mindenkor* PHILISTAEUS: Ellenben, 1790-dik évtől kezdve a' JÁSZ Nemzet neve a' Hazai Törvényekben többé már *soha sem* PHILISTAEUS, hanem *mindenkor* Római szokás szerint JAZYGES. Régi Ókleveleinkben a' JÁSZOK, tudunkra, *soha sem* hivatnak JAZYGESERNEK, hanem *állandóan* az Ókleveleinkben vagy a' görög végzetű JASSONES nevet nyerik, vagy PHILISTAEUSORNAK, vagy végre ugyan egy Óklevélben együtt mind JASSONES mind PHILISTAEUS néven hivatnak. Nehogy vaktában látszassunk azt, a' mit az Óklevelokról mondtunk, mondani, szükségesnek tartottuk állításunkat több példákból gondosan megvilágosítani.

11. §.

Szétsi Miklós, Nagy Lajos Király alatt Ország Birája, Bírói Itéletet hozván 1357-dikben a' Jász-Berén és Jákó-Halma között fenforgó határ villongásokról, a' JÁSZOKRÓL Óklevelében

*) Corpus Juris Hungarici. Budae, 1779. fol. Tomo II, 67.

**) Corpus Juris Hungarici. Budae, 1779. fol. Tomo II, pag. 104. art. 34. §. 3. — II, p. 203. art. 63. §. 11. — II, p. 416. 420.

így térsen említést; „*Quod cum inter Ladislaum Leustachii, filii Marcelli de gente Wrs, Vaivodae PHILISTINORVM abuna.*” Az az: „*Hogy midőn egy részről Martzalfi Leustáchnak László fia, ki az Őrs Nemzetségből való, és a' FILISTAEUSOKNAK Vajdájuk.*” *) Az Ó Budai Káptalannak 1393-dik évi Óklevelében a' JÁSZOKRÓL mondatik: „*In personis PHILISTAEORUM seu JASSONUM universorum in descensu de Apáti vocato commorantium nostrae graviter conquestum est Maiestati, quo modo PHILISTAEI seu JASSONES nostri in descensu Négy Szállás nuncupato residentes.*” Az az: „*Minden FILISTAEUSOKNAK, vagy is JASSONESEKNEK, kik Apáti Szálláson (Jász-Apáti) tartozkodnak, nevéükben keserves panasz adatott Felségünk elébe, miképen azon FILISTAEUSOK, vagy is JASSONESEK, kik Négy Szálláson laknak.*” **) Sigmond Királynak 1407-évi Óklevelében találtatik a' JÁSZOKRÓL: „*Universi PHILISTAEI intra ambitum dicti Regni nostri ubicunque commorantes.*” Az az: „*Minden FILISTAEUSOK, kik akárhol laknak országunk határai között.*” ***) Ugyan Sigmond Királynak 1325-évi Óklevelében előjő a' JÁSZ Nemzetről: „*Capitaneorum PHILISTAEORUM seu JASSONUM nostrorum de Új-Szász.*” Az az: „*A mi FILISTAEUSAINKNAK, vagy is JASSONESEINKNEK Új-Szászi Kapitányai-*

*) Petri Horváth, Commentatio de Initiis ac Maioribus Jazygum et Cumanorum. Pestini, 1801. 8-vo p. 164.

**) Petri Horváth, Commentatio de Initiis ac Maioribus Jazygum et Cumanorum. Pestini, 1801. 8. pag. 95.

***) Petri Horváth, Commentatio de Initiis ac Maioribus Jazygum et Cumanorum Pestini, 1801. 8. pag. 165.
ké,

ké," *) Ismét Sigmond Királynak 1427-évi Ókleveleiben a' JÁSZ Nemzetről: „*Poharnik de Berzevicze, PHILISTAEORUM Regalium Comes.*” Az az: „*Berzevitzi Pohárnok, a' Királyi FILISTAEUSOKNAK, Birájuk.*” **) 's a' t. Így foly a' JÁSZ NEMZET neve az Óklevelekben bészárólag Mária Theresia Királyné országlásáig.

12. §.

Az a' tapasztalás, hogy a' JÁSZ Nemzet az Óklevelekben soha JAZYGES Római nevet nem nyert, és a' Magyar Országi Törvényekben is 1681-dik év előtt a' JÁSZ Nemzet JAZYGES Római néven nem neveztelett, a'ra a' gondolatra 's állításra vezette a' tudós Pray Györgyöt, hogy a' JAZYGES név, a' mi JÁSZAINKRA nézve, csak az újabb időben támadott el nevezés „*Alioquin JAZYGUM nomen (így ír Pray), quo nostros hodie designamus, NOVUM est, et priscis Regum temporibus minime cognitum. Passim in instrumentis lego JASSONES, non JAZYGES, quod nusquam in vetustis diplomatibus occurrit.*” Az az: „*Úgy is a' JAZYGES név, mellyel ma JÁSZAINKAT nevezük, ÚJ, és a' régi Királyoknak uralkodásuk alatt esméretlen volt. Az Óklevelekben többnyire JASSONES névre akadok, 's nem JAZYGESEKRE, melly soha sem jö elő a' régi Óklevelekben.*” ***) A' miről Pray, nem helye-

*) Petri Horváth, *Commentatio de Initiis ac Maioribus Jazygum et Cumanorum.* Pestini, 1801. 8. pag. 96.

**) Georgii Pray, *Historia Regni Hungariae.* Budae, 1801. 8. Tomo II, 30.

***) Georgii Pray, *Dissertationes Historico Criticae in Annales Veteres Hunnorum, Avarum et Hungarorum.* Vindobonae, 1775. fol. pag. 122.

sen ugyan, de még is mérsékelve szólott, azt mások meszszebbre kiterjesztették. Kaprinai Istvánnál találjuk: „*Neveztetnek JAZONES, vagy JASONES, vagy FILISTAEUS névvel, kiket a' mai tudatlan Sereg hibáson (!) JAZYGESEKNEK nevez, tartományukat pedig JAZYGIÁNAK. Onnand' ezek, úgy vélem, a' hibába, hogy a' Magyar JÁZ név hasonlóságából a' régi METANASTA JAZYGESEK maradékaiknak vélték őket lenni, kiknek országuk a' Duna és Tisza folyók között a' Kárpát hegyekig terjedett. — — — — Hogy a' METANASTA JAZYGESEK nem Németek, hanem Sármaták voltak, azt el'nyira tudják ma a' Tudósok, hogy semmi kutfökből nem kell bizonyítani. — — — Ha (a' mai JÁSZOK) a' METANASTA JAZYGESEKTŐL szármoznának, kétségkívül a' Sárмата nyelvet és szokásokat, mint más Magyar Országi SZLÁVOK és NÉMETEK tettek, ma is igen gondosan fen tartanák.” *) Kaprinai, úgy látszik, csak gyanította, de még sem merte kimondani, hogy a' METANASTA JAZYGESEK Tót Nyelvű Népek valának.*

13. §.

Horváth Péter, a' tőlünk különben nagy hálát érdemlett tudós Férfit, mondotta ki világosan Magyar Országi Íróink közül, hogy a' régi JAZYGESEK Tót nyelvű Népek valának. Így ír, tudniillik, a' lelkes JÁSZ Fő Tiszt: „*Atque hi (Cumani) sunt hodiernorum JAZYGUM majores, qui appellationem suam non a' ve-*

*) Stephani Kaprinai, *Historia Diplomatica temporibus Mathiae de Hunyad Regis Hungariae. Vindobonae, 1771. 4. Parte II, pag. 313—314. Nota 2.*

teribus JAZYGUM SLAVORUM Populis, sed ab arcuum tractandorum dexteritate traxerunt, ab Ungaris JÁSZOK, sive SAGITTARIIS propterea dicti.” Az az: „És ezek (a Kúnok) a mai JAZYGESEKNEK őseik, kik nevüket nem a régi SZLÁV JAZYGES Népektől, hanem az íjakkal való alkalmas bánástól, nyerték, és azért a Magyaroktól JÁSZOKNAK, vagy is SAGITTÁRIUSOKNAK hivattak.” Ugyan ő más helyen: „*Quive inde a voce hungarica IJAS, vel mollius JÁSZ, quae Pharetrarium significat, prius JÁSZI, mox JASONES, demum perperam (!) JAZYGES dicti sunt.*” Az az: „Kik az IJAS, vagy lágyabb JÁSZ magyar szótól, melly Pharetrarius (Tegzes) jelentéssel bír, előbb JÁSZ, majd JASONES, majd végre hibáson (!) JAZYGESEKNEK nevezettek.” *) De szabad legyen az igen tisztelt Hazafit a’ra emlékeztetnünk, hogy valamint a’ MAGYAR soha sem volt sem KÚN, sem JÁSZ: Úgy a’ JÁSZ sem volt eredetét kivéve, soha sem KÚN, sem MAGYAR, hanem mindenkor egy különös Nemzet volt a’ Hét Magyar Nemzetből. És hát ha a’ régi JAZYGESEK is épen úgy nevezettek az IJAKTÓL, mint a’ mai JÁSZOK, ’s épen olly híres Nyilazók voltak, mint a’ mai JÁSZOK? — Nem kérdezzük mi ezt minden ok nélkül. A’ régi JAZYGESEKRŐL, kik együtt vívtak az Argonáuta háboruban más Nemzetekkel, írja Cajus Valerius Flaccus:

— — *Et expertes canentis JAZYGES aevi.
Namque, ubi jam viresque aliae, notosque refutat
ARCVS, et inceptus iam lancea temnit heriles,*

*) Petri Horváth. Commentatio de Initiis ac Maioribus Jazygum et Cumanorum. Pestini, 1801. 8. pag. 55. pag. 191—192.

*Magnaminus mos ductus avis, haud segnia mortis
Jura pati; dextra sed carae occumbere prolis,
Ense dato: rumpuntque moras natusque parensque,
Ambo animis, ambo miseri tam fortibus actis.” **)

A' régi JAZYGESEKRŐL, kik a' mai Moldva és Oláh Országban laktak Tomisvár körül, írja a' szemmel látó Tanu Publius Ovidius Násó:
„*Pugnabunt jaculis dum Thraces, JAZYGES
Arcu.” ***)

Az tehát, hogy a' Magyar Országi JÁSZOK az IJAKTÓL nevezettek, inkább azt védi, hogy a' régi JAZYGSEKNEK nevük egészen rájuk illik a' mai JÁSZOKRA, minthogy a' VAS (Scytha) Nemzet közé számláltatott régi JAZYGES Nép Görög nyelven másképen *ΤΟΞΟΤΑΙ* és *ΤΟΞΟΦΟΡΟΙ*, az az: JÁSZ nevet viselt.

14. §.

De, ezekre nem ügyelvén, minekutána olly sokan gondolják, hogy a' mai JÁSZ Nemzetnek JAZYGES neve vagy új, vagy hibás, 's hogy a' régi JAZYGESEK valóban SZLÁV Népek valóának, nagyobb készüllettel kell nekünk e' két tárgyat megfejtenünk. Egy Erdélyben Várhely körül találtatott Római Kő imezeket foglalja magában:

EX VOTO XXX.
MAGNO ET INVICTO IMPER. CAES.
T. AELIO HADRIANO ANTONINO.
PIO. AVG. PONT. MAX. TRIB. POT.
XVI. COS. III. P.P. PRO SALVTE ET
FELICI. PONT. MAX. ET ANNIAE
FAVSTINAE AVG. CONIVGI C. CLOD.

-
- *) Caii Valerii Flacci, Argonauticon. Altenburgi, 1781. 8-vo pag. 763. Libro VI, v. 122.
**) Publii Ovidii Nasonis, Opera. Berolini, 1757. 8. Tomo III, 349. Ibis, v. 135.

VI. PRAEF. M. DACORVM IASSIORVM
HANC STATVAM IN AVRARIA
NVMINIBVS MAIESTATIQ. EOR. *)

E' Kő szerént Krisztus születése után 153-dik év-
felé Erdélyben, vagy Moldvában, laktak DÁCUS
IASSIUSOK. Ha tehát Publius Ovidius Násó, ki
a' GÉTÁK, vagy is DÁCUSOK között számkive-
tésben élt, írja *Tristium Libro II, Elegia Vnica*
v. 191—192.

*JAZYGES, et Colchi, Metereaque turba
Getaeque,
Danubiū mediis vix prohibentur aquis*".

Ha ugyan ő írja *Epist. Ex Ponto Libro IV, Fp.*
7. v. 9—10.

*Ipse vides onerata ferox ut ducat IAZYX
Per medias Istri plaustra bubulcus aquas:*"

Ugyan megkülönböztethetjük-e okosan Ovidius
JAZYGESEIT a' régi Kő DÁCUS JASSIUS
Népétől, ha főképen még azt is tudjuk, hogy
Ovidius utóbbi versében, több kiadásokban, JA-
SIS, vagy JASUS áll a' JAZYX helyett? Pau-
nóniában is laktak, mint fölebb (8. §) láttuk, Re-
publicánus JÁSUSOK, vagy JASSIUSOK: A'
Duna és Tisza között laktak a' Királyi hatalom
alatt élő JAZYGESEK. Lehet-e vallyon illy tö-
szomszédságban két különféle Nemzetnek venni
a' JASUS vagy JASSIUSOKAT, és a' JAZYGE-
SEKET? Több illyen példákat előszámlálhatnánk:
De mi szükség ezekre, ha maga a' JAZYX név
nem más, mint a' Római JASUS névnek görö-
gös leírása; ha ezt a' JAZYX nevet igazán
JAZUSZ-nak kell kimondani?

*) Samuelis Köleséri, *Auraria Romano - Dacica. Poemii,*
1780. 8. pag. 17.

Gáza Tivadar, egy igen tudós Görög Ír azon Könyvetskéjében, mellyet a' Török Nemes Eredetéről írt, följegyzette: „Mert a' Római azokat, mellyeket a' Görögök Y betűvel írtak, többnyire U hangra változtatva, ma tudod, mondják ki.” *) Gázának ezen előadása olly igaz, olly hasznos, hogy azt a' Történet Tudomány egyik arany szabásának lehet tartani. Quintus Enniusnál az Áfrikai LIBYA tartomány LIBUA; a' CYCLOPS ugyan Enniusnál CULOPS; a' PYRRHUS név BURRUS. **) Ezen írta Cicero: „Burrum semper Ennius, nunquam Pyrrhum. Ut patefecerunt Bruges non Phryges, ipsius antiqui declarant lib. Nec enim GRAECAM LITERAM adhibebant.” Az az: „Burrust írt mindenkör Ennius, és soha sem írt Pyrrhust. Mint nyilatkoztatták ki a' Brugesek, és nem Phrygesek régi könyvei kifejtik. Mert nem éltek (az Y GÖRÖG BETŰVEL.” ***) Magukon a' régi Római Köveken is ILLURICUM, SŪRIA és SULLA olvastatik gyakorta az ILLYRICUM, SYRIA és SYLLA helyett. ****) Főn nem akadhatunk tehát azon, ha *Μάντῶα* áll Stephanus Byzantinusnál MANTUA helyett; ha Appiánusnál a' I

*) Leonis Allatii, *ΣΤΗΜΜΙΚΤΑ*. Venetiis, 1733. fol. p. 12

**) Quinti Ennii *Annalium* Libb. XVIII. *Fragmenta*. Lipsiae, 1825. 8-vo pag. 51. Lib. II, v. 46. — pag. 103. Lib. VII, v. 5. — — pag. 77. Lib. VI, v. 4—5. Illyen az Olumpus Olympus helyett, az Illirii Illyrii helyett, a' Bruges Phryges helyett.

***) Marci Tullii Ciceronis, *Opera*. Genevae, 1743. 4. Tomus I, pag. 539—540. In *Oratore ad M. Brutum*. cap. 4

****) Math. Petri Katancsich, *Istri Adcolarum Geographia Vetus*. Budae, 1826. 4. Parte I, 69.

BURNÜSÖK *Αβυρνοί* nevet viselnek; ha Polybiusnál *Τραγύριον* jöelő a' Dalmatiai **TRAGURIUM** város helyett. Vigyáznunk kell valóban a' Görög *Υ* betű kimondatásakor, 's e' vigyázattal nem egyszer sem kétszer a' helyesebb Tulajdon Név fog előnkbe ötleni. Nem fogunk ezután, midőn a' Kritika széke előtt állunk, vaktában **JAZYGESEKET** emlegetni, hanem el nem mulatjuk megérteni: Hogy a' fönt érdekllett tudomány szerént a' **JAZYX** szovat **JAZUX**-nak kell ki mondani. Ha pedig a' görög *Χ* betű természetével is megismerkedni fogunk, egészen helyben hagyandjuk azon állitást: Hogy a' **JAZYX** Név nem több, nem kevesebb a' **JÁZUS**, vagy **JÁSUS** szónál. *)

16. §.

Ezek után aligha tagadhatni jövendőben, hogy a' régi **JAZYGES** név már hajdan a' **JASZOKAT** illette. Mindazonáltal, mivel minket a' mai **JÁSZOK** közelebb látszanak, (ha nem egészen úgy. vagyon is) érdeklenni, mint a' régi **JÁSZOK**: Az már a' Kérdés, vallyon bizonyosan *Új és Hibás-e* egyenesen a' mai **JÁSZOKRA** nézve a' **JAZYGES** nevezet? Hogy *Új és Hibás* volna, azt épen nem lehet okoknál fogva állítani. Michovi Mátyás más magánál régiebb Írók után előadván a' Magyar Nemzetnek Európába jöttekor Moldvában és Oláh Országban történt letelepedését, írja: „*Primumque in JAZYGES ascenderunt.*” Az az: „*Először a' JAZYGE-*

*) Lássad: Stephani Byzantini, *De Urbibus. Lugduni Batavorum*, 1694. fol. pag. 214. A' *Bebryces* szó alatt írja Stephanus: „*Az Σ betűnek az α betűvel bizonyos rokonsága vagyon.*” —

SEKNÉL megszálottak." *) Ezek a' Moldvai JAZYGESEK talán tsak nem különböztek a' mai JASZ Nemzettől. Róluk írja Sviatosláv Orosz Fejedelem országlása alatt 965. évről Nestor, az Orosz Történetíró: „*I JASY pobedi i Kasogy.*” Az az: „*A' JÁSZOKAT és Kasogusokat is meggyőzte.*” Az egyik Kéziratban még az is mondatik: *Hogy a' Győzedelmes Sviatosláv ezen Nemzeteknek városukat el rontotta, 's közülök sokat Kiowba által szálított.* **) Schlötzernek minden tévedései mellett is e' helyek a' Moldvai JÁSZOKRA és a' Moldvai JÁSZVÁSÁRRA illenek. Ezt a' Moldvai JÁSZVÁSÁRT egy 1412-dik évi Oklevél Oláh nyelven, mellyen a' TARG szó VÁSÁRT jelent, JASSKY-TARG néven nevezi ime sorokban: „*Et quod FORUM JASSKY-TARG in sinistra parte fluvii Pruth situm maneat pro nobis.*” Az az: „*És a' Pruth vize bal partán fekvő JÁSZVÁSÁR számunkra maradjon.*” ***) Dlugoss, vagy is Longinus János pedig így emlekezik róla: „*Item Dressa (fluvius), cujus fons circa Drochum oppidum, ostia prope JASKITARG (a' Zaski-Targ nyomtatásbeli hiba) in Pruth, alias PHILISTINORUM FORUM.*” Az az: „*Nem különben Dressa (folyó), mellynek kezdete Drochum Mező városnál, befolyása a' Pruth*

*) Joannis Pistorii, Corpus Historiae Polonicae. Basileae, 1582. fol. Tomo I, 136. De Sarmatia. Lib. I, cap. 14.

**) August Ludwig v. Schlözer, Nestor. Göttingen, 1809. 8. V. Theil, S. 121. 125. 126. — Schlözernek, ki a' Jászokat OSSUS Népnek tartja, véleményével kár időt veszteni. Karamsin, Russ. Gesch. I, 225—224. nota 37. I, 344. nota 371. Schlözer hibáját követi.

***) Benczur, Vorläufige Ausführung der Rechte des Königreichs Hungarn auf Klein oder Roth Reussen und Podolien. Wien, 1772. 4 S. 121. et Anhang, S. 8.

vizébe *JASKI-TÁRG* körül, melly másképen *FILISTAEUS - VÁSÁRNAK* hivatik." *) A' *FILISTAEUS* nevezet nem eleven tanuja-e a' Moldvai és Magyar Országi *JÁSZ* Nemzet egységének?

17. §.

De vezessük még alább a' Moldva Országi *JÁSZ* Nemzet és *JÁSZ-VÁSÁR* esméretét. Az I Mátyás Magyar Királynál volt Pápai Követ feljegyzette munkájában: „*Primum oppidum, quod est corporis Regni Hungariae, ab oriente pergendo versus occidentem, appellatur JASONIA, quae prima invenitur in exitu Valachiae ad Hungariam proficiscendo.*” Az az: „*Magyar Országának első Mező Városa, ha napkeletről napnyugat felé jársz, hivatik JASONIA néven, mellyre legelőször akadsz, ha Oláh Országból (hívebben Moldvából) Magyar Országba utazsz.*” **) Broniovius Márton 1579-dikben Tatár Ország esmértelésében írta: „*Proinde Pruto sive Hieraso Moldaviae fluvio trajecto, Stepanovetiam, vel JASSI, primum Valachiae oppidum, vel rectius ad Prutum Techniam oppidum, et arcem Turcicam, non ita pridem ad confluentem Nestri munitam, ac ibi Techinienses vel Moldavici in Nestro traiectus aliquot, recta in campos reperiuntur.*” Az az: „*Következéskepen Moldvának Prut, vagy Hierasus vizén által kelvén, Stephanovetia, vagy JASSI, Oláh Országának Fő Városa, vagy jobbra, a' Prut*

*) Joannis Dlugossi, Historia Polonica. Lipsiae, 1711. fol. Tomo I, 18.

**) Martini Georgii Kovachich, Scriptores Rerum Hungaricarum Minores. Budae, 1798. 8. Tomo II, pag. 13—14.

fele, Technia város és Török vár, melyet nem igen régen a' Nester beszakadásánál megerősítettek, és itt a' Techniai, vagy is Moldvai néhány Révek a' Nester vizénél akadnak elődbe a' Mezőségen." *) Decius Barovius a' XVI-dik Század végén mondotta: „*Aaron in metropolitano Regni sui Oppido, quod FORUM JAZYGUM vulgo appellant.*” Az az: *Áron országának fő városában, mely JAZYGESEK-VÁSÁRUKNAK* hivatik." **) JASSI-nak, vagy JÁSZ-VÁSÁRNAK puhult GIASIUM nevét már fölebb (4. §) esmérni tanultuk. Így tehát a' Moldvai JÁSZOKRÓL már az 1681-évi Magyar Törvény előtt találunk JAZYGES, JÁSZ, FORUM-JÁSSKY-TÁRG, PHILISTAEORUM-FORUM, JASSI, FORUM-JAZYGUM, és GIASIUM neveket. Hogy lehet így Új és Hibás a' JAZYGES nevezet a' Magyar Országi JÁSZOKRA nézve, kik hasonlóképen JASONESEKNEK, és PHILISTAEUSOKNAK neveztetének?

18. §.

Ha a' JÁSZ név Magyar Országban SAGITTÁRIUS jelentéssel bírt, a' mit az Írók közönségesen állítanak, úgy e'nyi próbák után a' Moldvai JÁSZ névnek is SAGITTÁRIUS jelentéssel kellett bírnia. És valóban Moldva Országban is SAGITTÁRIUST jelentett az oda való JÁSZ Nemzet neve. A' Bétsi Képes Krónika, leírván azon szerentsétlen ütközetet, mellyben a' Magyarok Nagy Lajos országlása alatt Havaselve Or-

*) Joannis Georgii Schwandtneri, Scriptorum Rerum Hungaricarum. Lipsiae, 1746. fol. Tomo I, 819. rectius 815.

**) Martini Georgii Kovachich, Scriptorum Rerum Hungaricarum Minores. Budae, Tomo II, 377.

szágban (Valáchiában) megverettek az Oláh és Moldvai Vajdától, így beszél az újabb szerentséről: „*Tandem hujusmodi infortunio adversitatis accidente, et fortuna iterum prosperante, Nicolao de Gara Bano de Macho viro strenuo et bellicoso in manu potenti ipsum regium exercitum ultra Danubium contra insultus bellatorum et SAGITTARIORUM ipsius Layk Vayvodae, velut imbres sagittas emittentium Olachorum per navigia moenibus et fortaliciis firmatum transducente, inimici in fugam conversi velut fumus evanuerunt.*” Az az: „*Végre meg történvén ezen szerentsétlenség, és jobbra fordulván a' szerentse, minekutána Gara Miklós Matsói Bán, szorgalmas és hadra termett férfit, a' Király Seregét Layk Vajda Oláh Katonáinak és a' SAGITTARIUSOKNAK, kik eső módra szorták a' nyilakat, erős ellenállásuk mellett a' Dunán hajókon hatalmas kézzel, mint valamelly vivhatatlan bástyán és váron, által szállította volna, az ellenség megfutamodott, 's mint a' füst elenyészett.*” *) Beszéli e' győzedelem után a' Történet Író, hogy Nagy Lajos Brassót megerősítette, 's belé BRIGANTIUSOKAT, és ANGOLY Balestrariusokat szállított. Ezt csak a' ritkaság miatt említjük, 's egyszer'smind kérdezzük, ha itt azok után, a' mik már fölebb mondtak, lehet-e pusztá NYILAZÓKAT SAGITTARIUS név alatt érteni?

*) Joannis Georgii Schwandtneri, Scriptorum Rerum Hungaricarum. Lipsiae, 1746. fol. Tomo I, 192—193. Apud Thurótium. Parte. III, cap. 38.

19. §.

Más helyen, Sigmond Magyar Királynak István Moldvai Vajda ellen viselt háboruját leírván, ismét ezeket beszéli a' Bétsi Répes Krónika Készítője István Vajdáról: „*Hic, ut Regis praec luderet ingressum, omnem suae gentis vim commovit; alpesque et aspera viarum anfracta, Rex unde ingredi habebat, cum indagibus, tum SAGITTARIORUM munivit praesidio. Et cum Rex, insidiarum inscius, alpes condescendisset, ingenti mox SAGITTARIORUM manu aggreditur; tela nec minus homines equosque feriunt, et pene omnis, densarum imbribus Sagittarum, regalis expeditio gravatur.*” Az az: „Ez, hogy meggátolná a' Király béjövetelet, egész Nemzetének erőjét mozgásba hozta; 's a' Havasokat és kópár szük utakat, mellyeken a' Királynak által törnie kellett, mind Fa Vágatokkal, mind SAGITTÁRIUSOKKAL megerősítette. És midőn a' Király, nem tudván a' tsalvetést, a' Havasokon által költözni akarna, a' Vajda őt azonnal nagy SAGITTÁRIUS erővel megtámadta; a' nyilak egyaránt megölék az embereket és lovakat, 's kevés héra volt, hogy a' sürü nyil eső által a' Királyi Sereg elnem rontatott.” *) Pusztá NYILAZOK valának-e ezek a' SAGITTÁRIUSOK is, ha még e'kor Moldvában nem tsak számos KUNOK, hanem JÁSZOK is laktanak? — Úgy, de hogy hartzoltak volna, mondhatná néki, a' JÁSZOK a' MAGYAROK ellen? — Helyén volna jó formán a' kérdés, ha itt a' Hét Magyar Nemzetből való Népekről

*) Joannis Georgii Schwandtneri, Scriptorum Rerum Hungaricarum. Lipsiae, 1746. fol. Tomo I, 218. Apud Joan. de Thurótz. Parte IV, cap. 5.

nem volna a' beszéd, kikről már hajdan monda-
ni szokták, midőn az egyik ág segedelmével a'
másik ágot jól megverték, a' nevető és ravasz
Rómaiak: „*Barbari ad arma concurrunt; sed
invicem dimicaturi! Vicere Barbari; sed
consanguineos suos!*” Az az: „*Fegyverhez siet-
nek a' Barbarusok; de maguk maguk ellen
fognak hartzolni! Győztek a' Barbarusok;
de Verségeiket győzték meg!*” *)

20. §.

Hogy a' főt előadatott helyeken a' SAGIT-
TARIUSOK alatt Moldvai JAZYGESEKET, az
az: JÁSZOKAT kell érteni, az tézsi szembetü-
nővé: Hogy mind Nagy Lajos Magyar Király,
mind Sigmund Magyar Király uralkodása alatt
Moldvában még nagy számu FILISTAEUS, az az:
JÁSZ Népség lakott a' Moldvai RÚNOKON ki-
vül. A' RÚNOKAT, mint Nagy Lajos országlása
alatt Moldvai lakosokat, emlegeti a' Bétsi Répes
Krónika, 's előadja gondosan, mint térített meg
Nagy Lajos Szent Ferentz szerzetének buzgó szor-
galma által sokakat ezek közül a' Keresztyén Hit-
re. **) A' Moldvai FILISTAEUSOKRÓL szól IX.
Bonifacius Római Pápának 1399-dikben költ Bul-
lája, mellyben mondatik: „*Quod magna mul-
titude Cumanorum, PHILISTAEORUM . . .
. . . ad Regnum Hungariae descenderant, et
quasdam vestras REGIONES Provinciae Hun-
gariae, qua secundum ordinis vestri morem*

*) Panegyrici Veteres. Norimbergae, 1779. 8. Tomo I,
206—207. In Claudii Mamertini Genethliaco Maxi-
miano Augusto dicto. Cap. 18.

**) Joannis Georgii Schwandtneri, Scriptores Rerum
Hungaricarum. Lipsiae, 1746. fol. Tomo I, 195.
Apud Joan. de Thurótz. Parte III, cap. 46.

in Hungariam, et alia plurima Regna descenditur, occupaverant." Az az: „Hogy a' Kúnoknak és *FILISTAEUSOKNAK* nagy sokaságuk Magyarországban megszállott, és a' ti Magyar Provintziátoknak némelly *TARTOMÁNYAIT* (ilyen volt Moldva Ország,) mellyek által szerzetetek szokása szerint Magyarországba és más Országokba is az ut vezet, elfoglalta." *) Hasonlókat mond XXI. János Római Pápa is 1410-dikben Branda nevü Placentinus Püspökhöz, ki Sigmond Magyar Király udvarában Pápai Követ volt, a' Moldvai *FILISTAEUSOKRÓL*: „*Et, sicut accepimus, in certis partibus INFRA et CIRCA LIMITES dicti Regni (Hungariae) sint Cumani, PHILISTAEI, et Tartari noviter ad fidem Christianam conversi, quorum curam animarum Fratres Ordinis Minorum ex ordinationibus, ut dicitur, apostolicis hactenus gesserunt.*" Az az: „És, a' mint értettük, az említett (Magyar) Ország *HATÁRAI ALATT* és *KÖRÜLÖTTÜK* vagynak Kúnok, *FILISTAEUSOK*, és Tatárok, kik közelébb a' Krisztus Hitére tértek, 's kiknek gondukat apostoli rendelésekből, mint róla tudósittattunk, mostanig Szent Ferentz Szerzetének Fiai viselik." **) És ezekből láthattuk, hogy a' Moldvai *JÁSZOKNAK* már 1681-dik év előtt mind azon nevek tulajdonítottak, mellyeket a' Magyar Országi *JÁSZOK* akár 1681-dik év előtt, akár 1681-dik év után viseltek, és most is viselnek.

*) Lucaé Wadding, *Annales Minorum. Romae, 1734.* fol. Tomo IX, 153—155.

**) Odorici Raynaldi, *Annales Ecclesiastici Baronii Continuati. Coloniae Agrippinae, 1691.* fol. Tomo XVII, 408. ad annum 1410. Nro 29.

21. §.

Ha később hiteles okokból azt is hinni, 's állítani fogjuk a' JÁSZOKRÓL, hogy ők MAURUS, vagy MÓR nevet is viseltek, és ez a' MÓR név szinte azt jelentette, a' mit a' JÁSZ név jelent: A'kor a' Moldvai JÁSZOKRÓL még többet is vitatni fogunk. Gallienus Római Tsászár Uralkodása történeteiből (Kr. sz. után 254—268. évekből) írja Zonarás: „*Aureolus a' GÉTA Tartományból (mert DÁCIA hajdan így neveztetett) homályos Nemzetségből (ugyan is pásztor volt) eredvén, hogy a' szerentsétől fölemeltetnék, katonáskodott, 's megnyerte szorgalma által, hogy a' tsászári lovak az ő gondviselése alá bizatnának. Azután, midőn a' Mysiai Legiók pártütésből Tsászárnak Ingenust kikiáltották, és Gallienus egyebeken kívül a' MAURUSOKAT is (kiket a' MEDUSOKTÓL eredetteknek állítanak) Ingenus ellen SIRMIMUMHOZ vezette, Aureolus, mint Lovag Fő Vezér, vitéztül hartzolt*”. *) Itt DÁCIAI MAURUSOKRÓL térsen Zonarás említést, 's mivel ezek DÁCIAI JÁSZOK voltak, akaratunk ellen is észre kell vennünk azt: Hogy a'kor, midőn a' Görög Írók Moldáviát *Μαυρο-Δαβία* (Mauro-Davia) és *Μαυρο-Βλαχία* (Mauro-Vlachia) néven illetik, JÁSZ-DÁCIÁRÓL és JÁSZ-OLÁH Országról szólnak. **) Az ezen Országokban la-

*) Joannis Zonarae, Annales. Parisiis, 1686. fol. Tomo I, 631. A' MEDUS eredet jól öszve fér a' JÁSZ Nemzettel. Maurusok laktak Pannóniában, Daciában is a' Római Kövek szerént.

**) Blasii Ugolini, Thesaurus Antiquitatum Sacrarum. Venetiis, 1747. fol. Vol. VII, col. XL. — — — Joannis Gotthilf Stritteri, Memoriae. Petropoli, 1774. 4. Tomo. II, 893.

kott Nép Stephanus Byzantinusnál *Μυρ-Γέται*, az az: MÚR-GÉTÁK néven jö elő, és egyenesen SCYTHA, az az: VAS Nemzetnek hivatik. *) Hasonlóképen, midőn a' Görög Írók a' *Fekete Tengernek Μαῦρο-θάλασσα*, az az: MAURUS-TENGER nevet adnak, JÁSZ-TENGERT kell igazán e' szó alatt eredetiképen érteni. **) Épen így kell magyarázni Apollonius Rhodius JONIUM-TENGERÉT, mellybe a' Duna Viz bele szakad, JÁSZ-TENGERNEK. ***) Utóbb, midőn régen elfeledték a' Tudósok a' JÁSZ Nemzetnek MÓR nevét, és a' MÓR szó jelentését JÁSZ helyett FEKETE értelmében használták, szükségképen Moldva Ország JÁSZ-OLÁH Ország helyett FEKETE-OLÁH Ország, a' JÁSZ-TENGER pedig FEKETE-TENGER nevet nyert. Így eredett a' Török KARA-BOGDÁN, az az: FEKETE-BOGDÁNIA neve is Moldva Orzágnak; így eredett Moldva Orzágnak JÁSZ-MAGYAR (Maur-Ungaria) Ország helyett NIGRA UNGARIA neve; így eredett a' Török KARA-DEKSI, az az: FEKETE-TENGER név. De ezeket itt csak előízlelés gyanánt érintettük.

22. §.

Minden esetre hibás tehát az elő adattak szerint JÁSZ-VÁSÁR, vagy is JASSI nevének azon magyarázata, mellyet Kantemir Demeter, egykor

*) Stephanus Byzantinus, de Urbibus. Lugduni Batavorum, 1694. fol. pag. 572. Cf. Notas Lucae Holstennii pag. 214.

**) Theophili Sigeфриdi Bayeri, Opuscula. Halae, 1770. 8. pag. 127. In Diss. de Cimneriis.

***) Apollonii Rhodii, Argonautica. Lipsiae, 1797. 8. Libro IV, v. 289. pag. 317. Libro IV, v. 300. pag. 318-319.

Moldvai Fejedelem, e'képen adott: „Vor desselben Zeiten war die Stadt nur ein ganz schlechtes Dorf, worin kaum drey oder vier Familien sich niedergelassen hatten, mit einer Mühle versehen, welche ein gewisser alter Müller Johann, oder wie er *diminutive* genennet wurde, JASZII (Hänschen) besass.“ Az az: „Az ő idője előtt a' Város tsak egy nyomorék Falu volt, mellyben alig lakott három négy Familia, birván egy Malmot, melly bizonyos JÁNOS nevű öreg Molnárnak, ki *kitsinyit* ő néven (Oláhúl) JASZII, az az: JÁNOSKA nevet kapott, tulajdona volt.*) Bár nagyon gyáva is ez a' sületlen Mese, még is megnyerte Karamsinnak, az Orosz Történet Írónak, helyben hagyását, ki, dorgálván Stserbatow Orosz Történet Írót azért, hogy a' JASSUS Népet a' Pruth vize mellé helyhezette, teljes győződésből írja: „A' Moldvai JASSI városnak neve nem eredett a' JASSUSOKTÓL. V. István Moldvai Fejedelem időjéig e' város helyén tsak egy Malom állott, mellynek Birtokosa JASSII volt. István e' helyen Városet épített, s annak a' DERÉK (!) Molnárnak nevérol adott nevezetet.“ **) Hlyest mindazonáltal külföldi Tudós Férfiunak könnyen megbotsáthatunk, ki vagy nem esméri a' JÁSZ nevet, vagy tsak a' JAZYGES nevet esméri. Mi magunk is alig vettük figyelemre a' JÁSZ Nemzetet, holott az eddig mondattakból láthatjuk világosan, hogy a' JÁSZ Nem-

*) Beschreibung der Moldau. Frankfurt, 1771. 8. S. 52.
A'nyi igaz, mint máskor látni fogjuk, e' költeményben, hogy a' Joannes, Janus, és János név is görögül Jászt jelent.

***) Geschichte des Russischen Reiches von Karamsin. Riga, 1823. 8. IV. Band, S. 272. Nota 87.

zetnek Ösei már több ezred óta laktak Magyar, Erdély és Moldva Országokban. A' mai Moldvai Magyarok leginkább ezen JÁSZOKNAK maradékaik, meg a' KÜNORÉ, és azon MAGYAROKÉ, kik Sigmond Király alatt Hazánkból Moldvába költöztek. Más Nemzetek nagy gonddal tanulják régi viszontagságaikat: Ébredjünk fel már egyszer mi is, és Nemzeti Éltünket örökösítsük Nemzeti Történeteinkben!

25. §.

Oda tzeloztak mostanig okoskodásaink, hogy az a' kétségbe hozatott JAZYGES nevezet a' Moldvai JÁSZOKRA nézve, kik egy eredetűek mai JÁSZAINKKAL, se nem Új, se nem Hibás. Ezt kell pedig mondanunk a' Magyar Országi JÁSZOKRA nézve is. Hogy Bonfinius Antal már I. Mátyás Király alatt a' mai JÁSZOKAT egyenesen JAZYGESEKNEK nevezte, azt már fölebb (a' 3. §-ban) láttuk. Más helyen is írta Bonfinius: „*Nostro autem tempore, Ungaria, ab Unnis oriunda, cujus lingua, quum Scythica sit, ab omnibus finitimis nimium videtur esse diversa, Pannoniás, et ultra Danubiam JAZYGUM et Dacorum Regionem fere omnem occupavit.*” Az az: „*Mi időnkben az Unnusoktól származott Magyar Ország, mellynek nyelve, mivel Szityai, minden más szomszéd Nemzet nyelvétől nagyon különbözni látszik, és Pannoniákat, meg a' Dunán túl a' JAZYGESEKNEK és Dácusoknak Országukat tsak nem egészen elfoglalta.*” *) Ranzánus Péter ugyan I. Mátyás Magyar Király uralkodása alatt beszéli: *JACIGIBUS, quae Germanica Natio et ipsa*

*) Antonii Bonfinii, Decades Rerum Hungaricarum. Lipsiae, 1771. fol. pag. 20.

est, sed vulgo verbo corrupto JAZ se ipsi appellant." Az az: „A' Német Országi származásu **JAZYGESEKNEK**, kik most szelében magukat romlott **JÁZ** néven nevezik." *) Oláh Miklós a' XVI-dik század kezdetén beszéli: „*Totius hujus Hungariae Regnum continet in se nostro, hoc tempore, diversas nationes; Hungaros, Alemannos, Bohemos, Sclavos, Croacos, Saxones, Siculos, Valachos, Rascianos, Cumanos, JAZYGES, Ruthenos, et jam postremo Turcas.*" Az az: „Egész Magyar Ország a' mi időnkben sokféle Nemzeteket foglal magában; úgymint Magyarok, Alemánusok, Tsehek, Tótok, Horvátok, Szászok, Székellek, Oláhok, Rátzok, Kúnok, **JAZYGESEK**, Ruthenusok, és egy idő óta Törökök laknak benne." **) Gvagninus Sándor 1584-dik évben állítja: „*A meridie JAZYGES META NASTAE, quae est Gens Hungarica.*" Az az: „*Délre a' METANASTAJAZYGESEKTŐL, melly Magyar Nemzet.*" ***) Wernher György, 1595-dik évben Sárosi Királyi Tiszt, mondja: „*Porro extat nunc quoque JAZYGUM Natio inter Hungaros, quos ipsi voce decurtata JAZ vocant.*" Az az: „*Vagynak most is JAZYGESEK, mint Nemzet, a' Magyarok között, kiket ezek rövidebb Néven JÁZ Nemzetnek neveznek.*" ****) Ezen Tanúk mind idősbek az 1681-dik évi Magyar Törvénynél.

*) Petri Ranzani, Epitome Rerum Hungaricarum. Vindobonae, 1552. 4-o pag 1-a.

**) Nicolai Olahi, Hungaria, et Attila. Vindobonae, 1763. 8. pag. 90—91. Cap. 19. §. 3.

***) Alexandri Gvagnini, Res Polonicae. Francofurti, 1584. 8-o Tomo II, pag. 5.

****) Joannis Georgii Schwandtneri, Scriptores Rerum Hungaricarum. Lipsiae, 1746. fol. Tomo I, pag. 847. De admirandis Hungariae Aquis.

Haszontalanság tehát akadozni a' mai JÁSZOKRA nézve a' JAZYGES nevezeten, most már főképen, midőn tudjuk, hogy a' JAZYX név egy név a' JÁSUS névvel. Az egész világ Története, de a' mellyet mi tsak részenként és egymás után adhatunk elő, tanuja a'nak, hogy a' mai JÁSZOK a' régi JAZYGESEKNEK maradékaik, bár mint nevezettek is azok a' régi Magyar Oklevelekben és Törvényekben. Ha a' JÁSZOKAT egyenesen, mint sokan akarják, KÜN Népek, vagy a' KÜN Nép Társának és Szomszédának tésszük is, még a'kor is JAZYGESEKRE vezet az ősz időből Appianus bennünket. Ő írja Mithridates Pontusi Fejedelemtől: „Περᾶσαντι δ' εἰς τὴν Εὐρώπην, Σαυροματῶν οἱ τε ΒΑΣΙΛΕΙΟΙ καὶ ΙΑΖΥΓΕΣ.” Az az: „Túl a' Tengeren Európából a' Sármatákból (segédül hívta) a' BASILIOSOKAT és JAZYGESEKET” *) Oly bizonyos, mint bizonyos a' mai JÁSZ Nemzet lenléte, hogy az itt említett BASILIUS Nemzet KÜN Nemzet volt. És ime! mellettük állanak a' Künöknek a' JAZYGESEK. Olvassuk a' Krisztus születése után 387-dikben meg élt Themistiusnak ime sorait is: „Καὶ ΧΑΘΝΑΣ τε καὶ ΙΑΖΥΓΑΣ κεραιζουέ-
ρον” Az az: „A' CHAONESEK és JAZYGESEK feldúlattak.” **) Kitsodák itt megint ezek a' CHAONESEK? — A' Görög Grammatikában tanittatik: „At a sequente ω aut o contrahitur in ω.” Az az: „Ha az a után ω vagy o követ-

*) Appiani Alexandrini, Romanarum Historiarum Libri. Lipsiae, 1775. 8. Vol. 1, 743. De Bello Mithridatico. Cap. 69.

***) Themistii, Orationes. Parisiis, 1618. 4. pag. 302—303. In Oratione XIII. Ad Imperatorem Constantium dicta.

kezik, a' két betűt w hangnak kell venni." *)
A' CHAONESEK tehát **CHONOK**, az az: **KÓN**
 vagy **KÚN** Nemzet valának. És, ime! mellettük,
 állanak a' Kúnoknak ismét a' **JAZYGESEK**. Hogy
 a' **CHÓN** név a' **KÚN** Nemzetnek sokszor előjövő
 neve volt, azt már régen bővséges tanúk által
 megbizonyítottuk. **) Ne vesződjünk tehát többé
 a' **JAZYGES** névvel, hanem vizsgáljuk inkább a'
 második fontosabb tárgyra nézve azt, ha a' régi **JÁ-**
SZOK, az az: **JAZYGESEK SZLÁV NYELVŰ**
Népek voltak-e? Itt is, a' közönséges vélemény
 állván ellenünk, nagy készülettel illik előadnunk
 tagadó állításunkat.

25. §.

A' régi JAZYGESEK a' köz vélemény szerint
 két fő osztályra oszthatnak, úgymint: a' **META-**
NASTA JAZYGESEKRE, és a' **SARMATA,**
JAZYGESEKRE. Előjönnek ugyan ezen kétféle
JAZYGESEKEN kívül **JAZYGESEK**, **JASU-**
SOK, **JASSIUSOK** minden más mellék név
 nélkül; előjönnek **DACUS-JASSIUSOK**, az az:
MŰR-GÉTÁK: De ezekről azt gondolják a' Tu-
 dós Férfiak, hogy vagy az egyik, vagy a' másik
 két főlebbi osztályhoz tartoztak. Mind a' két **JÁSZ**
 osztály már híres Nemzet volt Európában Nagy
 Sándor Matzedóniai Király uralkodásakor. Arriá-
 nus beszéli Nagy Sándorról: „*Az ütközet után*
harmad napra Sándor a' minden Európai vi-
zek között legnagyobb ISZTER vizéhez ért,
melly nagy földön foly keresztül, és a' melly-

*) Brevis Grammatica Graeca. Mediolani, 1819. 8. pag.
 6. sub *).

**) Hasznos Mulatságok a' Pesti Hazai és Külföldi Tu-
 dósításokhoz. Pesten, 1828. 8. II. Féléstendő, Nro
 2—6.

nek környékén a' leghadakozóbb Nemzetek laknak, főképen pedig a' Celták, kiknél az ISZTER ered. Végzők ezen Nemzetek közül a' Quudusok és Mar-Románusok, azután a' JAZYGESEK, kik részüket teszik a' SAUROMÁTAKNAK; Hátrább következnek a' Géták ezekután a' Sauromata Nemzet: Végre ezen ISZTERNEK az Nuxinus Tengerbe szakadásánál a' Scythák." *) Itt Szármata Jászokról tétetett említés. A' Metanasta Jazygesek, Nagy Sándornak hív Szövetséges Társai és Testörzői, Arriánusnál számtalanszor a' görög ΤΟΞΟΤΑΙ, az az: JÁSZOK név alatt jönnek elő, 's azért Arriánusnál a' Toxóta nevet nem szabad másképen, mint Nemzeti Névnek, venni. **) Polyaenus ugyan is világosan ezen Toxótákat, mint Nagy Sándor szövetséges Népeit, SCYTHÁRNAK nevezi imesoraiban: „Maga (Sándor) Testörzőivel, 's fegyvereseinek egy seregükkel 's minden SCYTHA JÁSZAIVAL (τὸ Σκυθικὸν Τοξικὸν), titkos uton maga után hagyván nyoltzuan stádiumot, egy vadon erdő közepében tábort ütött.” ***) Ezen TOXÓTÁK, az az: JÁSZOK Illuricum JÁSZOK valának; azok tudniilik, kikeről írja Stephanus Byzantinus: „ΙΑΣ, Ἰλλυρίας μέρος. οἱ οἰκῶντες Ἰάται. λέγεται καὶ Ἰωνική.” Az az: IAS, Illuria része; lakói IÁTÁK. Ne-

*) Arriani Nicomediensis, Expeditionis Alexandri Libri VII. Amstelaedami, 1757. 8. pag. 15—16. Libro I, cap. 3.

**) Arriani Nicomediensis, Expeditionis Alexandri Libri VII. Amstelaedami, 1757. 8. pag. 10. 13. 23. 27. 28. 33. 35. 45. 56. 68. 77. 's a' t.

***) Polyaeni. Stratagematum Libri VIII. Lugduni Bataavorum, 1691. 8. pag. 348. Libro IV, cap. 3. Nro. 27.

veztetik *IONIKÁNAK is.*" *) Ezekről a' JASZOKTÓL nyerte ma is szokásban levő IONIUM MARE nevét az Ádriai Tenger; ezekről a' JASZOKRÓL mondá Nagy Sándor Katonáihoz: „A' Barbarusok közül pedig egész Európának legerősebb Népei, a' Thrátziaiak, a' Paeonesek, az ILLURICUMIAK, és Agriánusok fognak velem az elpuhult és gyáva Ásiai Haddak ellen táborba szállani.” **)

26. §.

Későbbben Ptolemaeus a' METANASTA JAZYGESEKRŐL már világosan tézzen említést, és őket olly módon helyhezsetti a' Duna és Tisza folyók közé, hogy egyszer'smind Sármátiával, és Dáciával is határosakká teszi. ***) Marciánus Héracleóta, ki Artemidórusnak, a' régi Geographusnak, könyveit használta, írja Sármátia határaitól: „Délre határosak a' METANASTA JAZYGESEK.” ****) Agathemerus beszéli: „Leginkább Sármátiához képest napnyugat felé a' METANASTA JAZYGESEKEN túl délnek fekszik Dácia, melly maga is határos az Iszter vizével.” *****) Sőt még Procópius éltekor is,

*) Stephanus Byzantinus, de Urbibus. Lugduni Batavorum, 1694. fol. pag. 407. male 207.

**) Arriani Nicomediensis, Expeditionis Alexandri Libri VII. Amstelaedami, 1757, 8. pag. 121. Libro II. cap. 7.

***) Claudii Ptolemaei, Geographia. Francofurti, 1605. fol. pag. 75. Libro III, cap. 7. — — pag. 75. Libro III, cap. 8.

****) Geographiae Veteris Scriptores Graeci Minores. Oxoniae, 1698. 8. Vol. I, pag. 54—55.

*****) Geographica Antiqua, hoc est: Seylacis Periplus maris mediterranei. Anonymi Periplus Maeotidis Paludis et Ponti Euxini. Agathemeri Hypotyposis Geographiae. Lugduni Batavorum, 1697. 4. pag. 222. Libro II, cap. 4.

midőn már a' HUNNUSOK, az az: KÜNOK, uralkodtak a' mai Magyar Ország telekein, említettnek a' METANASTÁK, a' JAZYGES név elhallgatása mellett mint Duna melléki Népek, Procópiusnak ime soraiban: „*Ollyan épületeket tett, millyeneket kíván az Iszter szomszédsága, 's az innend következő szükség, az ezen részekre minduntalan rohanó Barbarusok miatt. És ugyan által jönnek ezen a' mellette lakó Hunnusok és Góthusok; erőszakot vésznek rajta a' Taurusi és Scytha Nemzetségek, a' Szlávok és mind azok, kiket a' régiek Sauromatáknak, Hamaxóbiusoknak és METANASTÁKNAK neveztek.*” *) Ellenben Zonarás, ugyan ezen Dunamelleki JAZYGESEKRŐL szólván Marcus Aurelius Tsászár uralkodása alatt, a' JAZYGES név mellül a' METANASTA részt hagyta el ime soraiban: „*A' Tsászár pedig azon Barbarusokkal, kik az Iszter körül laknak, úgy mint a' JAZYGESEKKEKEL, Mar-Cománusokkal, és máskor másokkal Pannóniában sokáig háborút viselt.*” És valamivel alább: „*A' Mar-Cománusokat és JAZYGESEKET sok és nagy ütközetekben és károsítások által meghódította.*” **) Ez a' Zonarás más helyen, de nem sokkal alább, a' JAZYGESEKNEK újabb nyughatatlanságukról írván, de őket egyenesen meg nem nevezvén, a' JAZYGESEKET imígyen VAS Nemzetnek, az az: SCYTHÁKNAR nevezi: „*A' SCYTHA Nemzetségek újra nyughatatlankodván, flának előbb, mint sem akarta, Crispinát feleségül adta, maga pedig, a' köz*

*) Procopii Caesariensis, Opera. Parisiis, 1663. fol. Tomo II, pag. 66. De Aedificiis. Libro IV, cap. 1.

**) Joannis Zonarae, Annales. Parisiis, 1686. fol. Tomo I, pag. 595.

kintstárból pénzt kivevén (minthogy mindent a' Tanáts és Nép tulajdonának hirdetett) ellenük hadat vezetett. Győzedelmeskedvén a' Barbarusokon, tizedszerre neveztetett Imperátor-nak.*)

27. §.

A' SARMATA JAZYGESEKRŐL is későbbben szinte így több Írók emlékeznek. Az idősb Plinius írja róluk: „*Et Roxalani Superiora autem inter Danubium et Hercynium saltum, usque ad Pannonica hiberna Carnunti, Germanorumque ibi confinium: Campos et Plana JAZYGES SARMATAE: Montes vero et Saltus pulsi ab his Daci ad Pathissum amnem.*” Az az: És a' Roxalánusok (lakják) a' felsőbb tájakat a' Duna és Hercyniai erdőség között Carnuntumig, a' Pannóniai Téli Táborig, s Német Örségig: A' Mezőséget és Téréséget a' SARMATA JÁSZOK: A' Hegyeket pedig és Erdőséget alább (bíriák) az ezektől kiűzetett Dácusok a' Pathissus vizéig.” **) Strábo a' Duna és Borysthenes között a' Tyri-Géták mellett lakó (Moldvai) JAZYGESEKRŐL mondja: „Azon egész Tartománynak, melly az Iszter és Borysthenes folyók között fekszik, első tája a' Géta Pusztaság, azután követ-

*) Joannis Zonarae, Annales. Parisiis, 1686. fol. Tomo I, pag. 596. — — Így magyarázza e' helyet, és derekasan, Stritter is. Lássad: Memoriae. IV, 536.

**) Caii Plinii Secundi, Historia Naturalis. Parisiis, 1741. fol. Tomo I, pag. 216. Libro IV, cap. 12. — A' Roxalánusokat előre kellett botsátani, másképen az előrésznek nem volna értelme. A' kik a' kutföket forgatták, tudják, hogy Austriában Russusok, de nem Tót Russusok, laktak. Roetiáról foly itt a' beszéd. —

keznek a' Tyri-Géták, ezek után a' SÁRMA-
 TA JAZYGESEK, és a' kik Basiliusoknak
 (Kúnoknak) hivatnak, és az Urgusok." *) Itt
 a' DÁCUS JASSIUSOK neveztetnek SARMATA
 JAZYGESEKNEK. Tacitus egyik helyen beszéli:
 „Scriptum Aponio Saturnino, cum exercitu
 Moesico celeraret. Ac ne inermes provinciae
 Barbaris Nationibus exponerentur, principes
 SARMATARUM JAZYGUM, penes quos
 Civitatis Regimen, in commilitium adsciti,
 Plebem quoque et vim equitum, qua sola
 valent, offerebant: remissum id munus, ne
 inter discordias externa molirentur, aut, ma-
 iore ex diverso mercede, ius fasque exuerent.”
 Az az: „Iratott Aponius Saturninusnak, hogy
 sietne megérkezni a' Moesiai sereggel. És nehogy
 a' gyengébb Tartományok a' Barbarus Nem-
 zetségeknek prédául kitétetnének, a' SÁRMA-
 TA JAZYGESEKNEK fejedelmeik, kik alatt
 volt a' Társaság kormánya, szövetségeseinek
 fölvetettek. Ezek Pórnépet és Lovag se-
 gedelmet is, melly által leghíreseb-
 bek, ajánlának: De ez az ajándék el nem
 fogadtatott, hogy az egyenetlenség között
 külső dolgokat fejükben ne forralnának; vagy
 az igérendő nagyobb bér fejében megvetnek
 az igazságot és illendőséget.” Más helyen is-
 mét feljegyzette Tacitus: „Ipsi manus propria
 pedites, eques e SARMATIS JAZYGIBUS
 erat, impar multitudini hostium; eoque ca-
 stellis se se defensare, bellumque ducere sta-
 tuerat. Sed JAZYGES, obsidionis impatien-
 tes, et proximos per campos vagi, necessitu-
 dinem pugnae attulere.” Az az: „Neki tulaj-

*) Strabonis Geographia. Amstelaedami, 1707. fol, Tomo
 I, pag. 470. marg. 306. Libro VII.

don erője Gyalogságban állott, 's valóának Lovagai **SARMATA JAZYGESEK**, de nem elég számmal az ellenség számához képest; azért várkákból akarta magát védeni és folytatni a' háborút. De a' **JAZYGESEK**, elunván az ostromot, és a' szomszéd mezőkön koborolván, kényszerítették az ütközetre." *)

28. §.

Azonban különös figyelemre méltó, hogy épen azon **JAZYGESEKÉT**, kik a' Maeotis tova mellett laktak a' mai Krimeán, az az: Taurica Chersonesuson, túl *Sármátia* belső részében, semmi Író sem nevezi **SARMATA JAZYGES** néven. Ptolemaeus sorait a' Maeotis tova mellett lakó **JAZYGESEKRŐL** már fölebb (6. §.) olvastuk, és azokban nem **SARMATAE JAZYGES**, hanem pusztá **JAZYGES** névre akadtunk. Ammiánus Marcellinus is írja a' Maeotis, tova melléki **JAZYGESEKRŐL**: „*Prope palus est Maeotis, amplissimi circumgressus. . . . Circa haec stagna ultima extimaque plures habitant GENTES, sermonum, institutorumque varietate dispariles: Jaxamatae et Maeotae, et JAZYGES, Roxolanique et Alani, et Melanchlaenae, et cum Gelonis Agathyrsi.*” Az az: „Közel fekszik az igen nagy kiterjedésű Maeotis tova. Ezen utolsó és szélső Lápok mellett több különböző nyelvű és szokásu **NEMZETEK** laknak, úgymint: a' Jaxamáták, Maeotisiak, **JAZYGESEK**, Roxolánusok, Alánusok, Melanchlaenák, és a' Gelónesekkel az

**) Caii Cornelii Taciti, Opera. Biponti, 1798. 8. vol. III, pag. 138. Histor. Libro III, cap. 5. — — vol. II, pag. 47. Annal. Libro XII, 29. 30.

Agathyrusok." *) Nála sintsen tehát szó SAR-
MATA JAZYGESEKRŐL. Sőt Publius Ovidius
Násó is ime verseiben:

„Aut quid Sauromatae faciant, quid JAZYGES
acres,
Cullaque Orestae Taurica Terra Deae.” **)

bizonyosan a' Maeotis melléki JÁSZOKAT értet-
te, és még is pusztá JAZYGES névvel élt, mint
Appianus is, kinek helyét Mithridates hadáról
fölebb (24. §.) hasonlóképen előadtuk. — Ha a'
JAXAMATA (Jásza-Mata, mint: Dal-Mata Sar-
Mata, Vor-Mata) név is, mellyet Ammiánus és
mások emlegetnek, a' Maeotis melléki JAZYGE-
SEKHEZ tartozik-e? az bizonytalan. Ellenben
már az nagyon hihető, hogy a' Maeotis melléki
JAZYGESEK lakhelyére illő APATURI Nemzet,
mellyet Menander Protector érént, vagy APA-
TURON város, ezen Maeotis melléki JAZYGE-
SEKET illette: Minthogy a' JÁSZOKNAK, vagy
is JONESEKNEK Athenaeiben voltak APATURIA
üdnepaik, és a' Magyar Országi JÁSZOKNAK is
vagyon JASZ-APÁTIJUK. ***) Minden esetre
ezen Maeotis melléki JAZYGESEK Orpheustól az
Argonautikákban ΣΚΥΘΑΙ ΤΟΞΟΦΩΡΟΙ, az az:
JÁSZ SZITYA néven hivatnak, mivel a' Görög

*) Ammiani Marcellini, Rerum Gestarum qui de XXXI
supersunt Libri XVIII. Biponti, 1786. 8. vol. I,
pag. 302. Libro XXII, cap. 8.

**) Publii Ovidii Nasonis, opera Berolini, 1757. 8. To-
mo III, pag. 258. Epist. ex Ponto Epistola II, Li-
bri I versu 79—80.

***) Excerpta De Legationibus. Parisiis, 1648. fol. pag.
161. — — cf. C. P. Funke. Neues Real-Schullexi-
con. Wien, 1805. 8. I. Theil, S. 239. sub voce:
Apaturia.

Toξov szó *IJ*-at jelent. *) Ez Róma nyelvén a'nyi, mint **SCYTHAE SAGITTARII**.

29. §.

Ha elég figyelemmel olvastuk a' **JAZYGES** Nemzet Rét fő Osztályáról ezen történeti eseményeket, igen könnyen észrevehettük, hogy a' kettős felosztásnak talpkövei felette ingadozóak. Az Idősb Plinius, ha meg értettük jól sorait, azon Pannónia melléki **JAZYGESEKET** nevezi **SARMATA JAZYGSEKNEK**, kiket Ptolemaeus, Marciánus Heracleota, Agathemerus és Procópius **METANASTAE JAZYGES** néven neveznek. Ezt tette bizonyosan Tacitus is, kinek soraiból, mihelyest egész kiterjedésben olvastatnak, azonnal szembetünő, hogy az ő **SARMATA JAZYGESEI** Pannónia mellett laktanak. Más részről láttuk azt is, hogy az Írók épen a' Sarmátia tövében lakozó **JAZYGESEKET** nem szokták **JAZYGES SARMATAE** névvel illetni. A' Kettős felosztásban tehát semmi némű fontosság sem fekszik, 's azért a' **JAZYGESEKRŐL** legbövebben írt és magában Pannóniában Fő Tisztséget viselt Dio Cassius soha sem tézen **Históriájában** a' **JAZYGESEKRŐL** különböztetést. A' **JÁSZOK** vagy **JAZYGESEK** mindenkor ugyan egy különös Nemzet valának, 's akármiképen neveztetnek, a' mellék név soha sem más, mint vagy több Nemzeteknek közönséges nevük, melly alá a' **JÁSZOK** is igaz jussal tartoztak; vagy egy náluk, bizonyos lakó földön, számosabb Nemzetnek különös neve. Így p. o. a' **METANASTA** név közönséges név volt, melly

*) Orphei, Argonautica. Lipsiae, 1764. 8. versu 1072. — — cf. Car. Traug. Gottl. Schoenemann, Commentatio De Geographia Argonautarum, Gottingae, 1788. 4. pag. 33.

alá nem csak a' JÁSZOK, hanem a' SÁRMATÁK is tartoztak, de a' melly névvel a' JÁSZOK különösen szerettek élni el a'nyira, hogy a' pusztá METANASTA név bizonyosan mindenkor, ha csak világosan mást nem kívánna a' hely értelme, JÁSZOKAT jelent. A' JAZYGES SARMATAE névben épen az az értelem fekszik, a' melly ma e' szóban MAGYAR JÁSZ, vagy KÚN JÁSZ feküdnék. Igazán tudniillik csak azok valának SARMATA JAZYGESEK, a' kik valahol maguknál nagyobb számu SÁRMATÁKKAL együtt laktak. Szakasztott ilyen a' DACUS JASSIUS és MÜR-GÉTA nevezet is. Ezek a' JASSIŪSOR a' nagyobb számu DÁCUSOK, az az: görögösen GÉTÁK között laktak. Ki fognak ezek mind világosodni a' következő történeti helyekből.

30. §.

Kezdjük mindenek előtt a' DÁCUS JASSIUSOKON, kikről a' Várhelyi Kő térszen említést. Ha a' JASSIUSOK valóban DÁCUSOK voltak, úgy GÉTÁK valának. Az idős Plinius írja, és igazán írja: „*Alias GETAE, DACI Romanis dicti.*” Az az: „*Más helyeket bírnak a' GÉTÁK, kiket a' Rómaiak DÁCUSOKNAK neveznek.*” *) Más néven a' GÉTÁK hivatának GOTHUSOKNAK is. Aelius Spartianus írja Antoninus Caracallus életében: „*Adde, si placet, etiam GETICUS MAXIMUS, quod Getam occiderat fratrem, et Gothi Getae dicerentur.*” Az az: „*Add, ha tetszik, tímeihez ezt is, GETICUS MAXIMUS, mivel Géta Testvérét megölte, és a' Gothusok Gétáknak is hivatnak.*” **) Szent Hieronymus is

*) Caii Plinii Secundi, Historia Naturalis. Parisiis, 1741 fol. Tomo I, 216. Libro IV, cap. 12.

**) Historiae Augustae Scriptores sex. Biponti, 1787. 8. vol. I, 198. cap. 10.

bizvást mondja, és igazán mondja: „*Et certe GOTHOS omnes retro eruditi magis GETAS, quam Gog, et Magog appellare consueverunt.*” Az az: „*És bizonyosan, minden régi Tudósok a' GOTHUSOKAT inkább GÉTA, mint Góg és Mágóg néven szokták említeni.*” *) Már, ha a' Gothusok vagy Géták egy Nemzet voltak a' Dácusokkal, a' minthogy sok más igen fontos okoknál fogva egy Nemzet voltak, Jordánés a' Góthus Nemzetet PARTHUSOKKÁ teszi egyik hosszú fejezetében. **) Így tehát a' DÁCUSOK is, a' JASSIUSOK is igazán PARTHUSOK voltak. Hogy pedig e' Kutfőkön épült következtetés nem hiu állítás, bizonyítja egy Erdélyben Gyula Fehérvárott kiásatott régi Római Kő, mellyen egyebeken kívül olvastatik: „ITEM. VEXIL. DACOR. PARTHIC.” ***). A' DÁCUS JASSIUSOKHOZ tartozik a' DÁCIA ILLYRICA tartomány nevezete is. ****) Mi, kik ezen itt alig érintett tárgyakról Isten segedelméből egész könyveket írni szándékozunk, igen jól tudjuk, hogy régen hiszi a' Tudós Világ, hogy a' GÓTHUSOK NÉMET Nemzet valának: De azt is tudjuk, hogy az *Előítéleteket*, ha bár századosak is azok, előbb vagy utóbb az idő elfogja rontani. Böltsen írta Cicero: „*Opinionum commenta delet dies.*”

*) S. Eusebii Hieronymi, Opera. Veronae, 1735. fol. Tomo. III, col. 318.

***) Ludovici Muratorii, Rerum Italicarum Scriptores. Mediolani, 1723. fol. Tomo I, pag. 195. Jordanes. de Rebus Geticis. cap. 5.

****) Math. Petri Katancsich, Istri Adcolarum Geographia Vetus. Budae, 1827. 4. Parte II, pag. 239. Nro 151.

*****) Photii, Myriobiblon, seu Bibliotheca Librorum. Augustiae Vindelicorum, 1611. fol. pag. 174. Cod. LXXIX. — Cf. Stritteri, Memoriae. IV, 494. Nota h.)

Ha a' Mindenható olly kegyes léssen erántunk, 's kedvez éltünk napainak, más *Eredetet* fogunk mi egyenesen magukból a' leghitelesebb kulfökből adni a' Német Nemzetnek.

31. §.

A' SARMATA JAZYGESEK is, akár mint forgassuk a' dolgot, PARTHUSOKHOZ vezetnek bennünket. Tudjuk mi azt is, hogy széltében az Írók a' SÁRMATÁKOT tős gyökeres SZLÁV Nemzetnek tartják: De az e'féle Írók nem tudják meg különböztetni a' Történet Tudományban a' *különbféle idő szakaszokat*, 's kulfök nélkül valamelly régi Országnak *mai* lakosaiból okoskodnak a' régi Országnak *régi* lakosaira. Hová jutnánk, ha mi itt a' SÁRMATA Nemzetet úgy, mint érdemli és kellene, megesmértetnők? Ez reánk nézve, ha élünk, máskori munka marad. Elég legyen itt most Herodotusnak, a' Történet Tudomány Másod Atyjának (mert Móses az első előttünk) sorait felhoznunk: „Φωνῆ δὲ οἱ Σαυρομάται νομίζουσι Σκυθικῆ, σολοικίζοντες αὐτῆ, ἀπὸ τοῦ ἀρχαίου, ἐπεὶ οὐ χρηστῶς ἐξέμαθον αὐτὴ αἱ Ἀμαζόνες.” Az az: „A' SAUROMATAK élnek SCYTHA nyelvel, azonban a' hajdan kortól fogva e' nyelvet *régi esen* (soloecismussal) *ejtik ki*, mivel azt az *Amazonések* nem jól tanulták meg.” *) E' tanutétel szerént, és az egész régi Írói sereg köz egyezése szerént, a' SÁRMATAK bizonyosan SCYTHA, az az: VAS Nemzet voltak. A' SCYTHÁKRÓL írja pedig Justinus: „Quippe cum ipsi (Scythae) PARTHOS, Bactrianosque, feminae autem eorum Amazonum Regna condiderint.” Az az: „Mint hogy

*) Herodoti, Musae. sive Historiarum Libri IX. Argentorati, 1816. 8. Tomo II, pag. 306. Libro IV, cap. 117.
ök

ők a' PARTHUS és Baktriánus Hatalmat, aszszonyaik pedig az Amazon Országot alkatták." *) Így nem állunk messze Herodotus és Justinus tudósítása után a' PARTHUSOKTÓL. Még közelebb vezet a' SÁRMATÁKOT a' híres PARTHUSOKHOZ Mela Pomponius ime sorai-
ban : „SARMATAE Gens habitu armisque PARTHICAE proxima, verum ut caeli asperioris, ita ingenii." etc. Az az: „A' SÁRMATA Nemzet tulajdonaira 's fegyvereire nézve a' PARTHUSOKHOZ leginkább közelit, de valamint keményebb éghajlat alatt lakik, úgy keményebb erköltsü." 's a' t. **) Midőn Plinius és Solinus a' SÁRMATÁKOT határozva MEDUS Nemzetté, vagy Sallustius és Zonarás a' MAURUSOKAT egyenesen MEDUS eredetüekké té-
szik, nem sértik a' PARTHUS eredetet, mivel a' MEDUS Nemzet egy ága volt a' PARTHUS Nemzetnek. Horátius ime versében (Libro I, Ode 29. v. 4.) p. o.

„horribilique MEDO
Nectis catenas"

nem kell-e a' MEDUS név alatt PARTHUST érteni? 's a' t. Más helyen írja Horátius (Libro II, Ode 13, v. 17—18.) p. o. *Timet Romanus*

„Miles Sagittas et celerem fugam
Parthi,—Catenas PARTHUS."

32. §.

Hasonlóképen PARTHUSOKHOZ vezetnek bennünket az Illuricum JÁSZOK. Titus Livius

*) Justini, Historiae Philippicae. Lugduni Batavorum, 1760. 8. Parte I, pag. 55. Libro II, cap. 1.

**) Pomponii Melae, De Situ Orbis Libri III. Lugduni Batavorum, 1748. 8. pag. 264. Libro III, cap. 4.

Patavinus Fülöp Matzedóniai Királyról írja: „*Vix- dum pace facta, nuncius Regi venit, Romanos Dyrrachium venisse: PARTHINOS que et propinguas alias GENTES motas esse ad spem novandi res.*” Az az: „*Alig köttetett Béke, már hírt vett a' Király, hogy a' Rómaiak Dyrrachiumba (Illuricum városába) jöttek: És hogy a' PARTHINUSOK's más szomszéd Nemzetek hajlandók új mozgásokat tenni.*” *) Más helyen írja ugyan Livius: „*Appius nequidquam in his locis terens tempus, dimissis Chaonumque, et si qui alii Epirotae erant, praesidiis, cum Italicis Militibus in ILLYRICUM regressus, per PARTHINORUM socias urbes in hiberna militibus dimissis ipse Romam sacrificii caussa rediit.*” Az az: „*Appius nem akarván héába ezen helyeken időt vesztetni, el bocsátván a' Chaoneseket (későbbi óklevelekben: Kúnánusokat) és más Epiróta Katonaságot, az Italus Katonákkal ILLURICUMBÁ vissza tért és a' PARTHINUSOKNAK szövetséges városaikban téli szállást adván vitézeinek, maga Rómába áldozatot tenni ment.*” **) Julius Caesar említi: „*At ille, expositis militibus, Oricum proficiscitur. Quo quum venisset, L. Torquatus, qui iussu Pompeji oppido prae erat, praesidiumque ibi PARTHINORUM habebat, conatus portis clausis oppidum defendere.*” Az az: „*De ő, ki szállítván katonáit, Oricum városba sietett. Midőn ide el ért, Lucius Torquátus, ki Pompejus parantsából a' várost kormányozta, és a' ki*

*) Titi Livi Patavini, *Historiarum Libri*. Lipsiae, 1785. 8. Tomo II, 520. Libro XXIX, cap. 22.

**) Titi Livii Patavini, *Historiarum Libri*. Lipsiae, 1785. 8. Tomo IV, 121. Libro XLIII, cap. 23.

alatt **PARTHINUS** Katonaság állott, bézárván a' kapúkat, igyekezett a' várost védeni."

*) Dio Cassius is feljegyzette : „*Dyrrhachium* fekszik azon tartományban, melly hajdan az **ILLURIUS PARTHUSOKÉ** volt." **) Egy se reg tanu helyeket hozhatnánk még elő az **ILLURICUMI PÁRTHUSOKRÓL**, de mi őket más alkalomra hallasztjuk. Elég legyen itt azt ki mondanunk, hogy az **ILLURIUSOK** soha **TÓT NYELVŰ NEPEK** nem voltak, 's tsak *hibás elnevezésből* ragadott **ILLURIÁNAK** későbbi **Tót Lakosaira** az **ILLYRUS** nevezet. A' XII-dik században ezen tartományban még többféle Magyar Népek laktak a' Hét Magyar Nemzetből. A'ról, hogy ott a' Magyarok idegen nyelvű Nemzette későbbben átalváltak, a' mi Országunk kebelében is sok helyen megtörtént, mi nem tehetünk.

33. §.

Most térjünk által a' **METANASTA JAZYGESEKRE**, 's vizsgáljuk meg, hová vezet a' Történet Tudomány ezekre nézve bennünket. Már **Bonfinius Antal** (3. §.) tudta, hogy a' **METANASTA** név a'nyit jelent, mint **EXUL**, az az: **VÁNDOR**, vagy **JÖVEVÉNY**. És ezt igen helyesen tudta, mert **Karamsin**, az **Orosz Történet Író**, sem mondhatott egyebet, mint **Bonfinius** mondott, a' **METANASTA** névről ime soraiban: „*Griechen und Römer nanten die JAZYGIER Metanasten, oder EINGEWANDERTE. Wahrscheinlich blieben einige von ihnen im*

) **Gaii Julii Caesaris, *Commentarii De Bello Gallico et Civili*. Lipsiae, 1729. 8. pag. 483. *De Bello Civili. Libro III*, cap. 11.

*) **Dionis Cassii**, *Historia Romana*. Hamburgi, 1750. fol. Vol. I, pag. 293 *Libro XLI*, cap. 49.

jetzigen Russland in den Gegenden am Asowschen und schwarzen Meere; in der Geschichte aber wird ihrer nicht (?) erwähnt." Az az: „A' Görögök és Rómaiak a' JAZYGESEKET *Metanastáknak*, az az: **JÖVEVÉNYEK-NEK** nevezték. Hihetőképen nekik közülük a' mai Orosz Birodalomban az Asowi és Fekete Tenger szomszédságában megmaradtak; azonban a' Történet Írók nem tesznek (?) róluk említést." *) Mind Bonfinius, mind Karamsin derekasan magyarázta valóban a' METANASTA nevezet jelentését, 's bizonyosan mindenki kéntelen léssen jövendőre is e' szovat tsak így, és nem más módon magyarázni. Ugyan is a' METANASTA szó *tiszta görög szó*, és görögül *Μετανάστασις* a'nyit jelent, mint AUSWANDERUNG, az az: **HIVÁNDORLÁS**; *Μετανάστης* a'nyit, mint **FREMDLING**, **EXULANT**, **ÜBERLÄUFER**, az az: **VÁNDOR**, **JÖVEVÉNY**, **SZÖREVÉNY**. **) Tsak az lehet tehát a' kérdés, vallyon e' Jelentésnek vagyon-e valami köze a' **PARTHUS** Nemzettel? — Vagyon igen is, pedig el a'nyira vagyon, hogy nem a' mi véleményünk, hanem a' **KUTEŐK** szerént, a' **METANASTA** név Görög neve a' **PARTHUS** Nemzetnek, a' mint azonnal látni és elhinni fogjuk.

34. §.

Justinus, Trogus Pompejus után, írta: „**PAR-THI** penes quos, velut divisione orbis cum Romanis facta, nunc Orientis imperium est,

*) Karamsin, Geschichte des Russischen Reiches. Riga, 1820. 8. I. Band, S. 213. Nota 18.

***) Johann Gottlob Schneider, Kritisches Griechisch-Deutsches Handwörterbuch. Jena und Leipzig, 1798. 8. II Band, S. 86.

Scytharum EXSULES fuere. Hoc etiam ipsorum vocabulo manifestatur: Nam Scythico Sermone Parthi EXSULES dicuntur.” Az az: „A’ **PARTHUSOK**, kik most, mintha a’ Világot a’ Rómaiakkal megosztották volna, a’ Napkeletet bírják, a’ Scytháknak **VÁNDORAIK** valának. Ezt hirdeti nevezetük is: Mert *Scytha Nyelven* a’ Parthus szó **VÁNDORT**, vagy is **JÖVEVÉNYT** jelent.” *) Jordánes följegyzette: „*Unde hodieque FUGACES, quod est PARTHI, dicuntur.*” Az az: „A’ honnand ma is **SZÖKEVÉNYEKNEK** melly szó a’nyit jelent, mind **PARTHUS**, hivatnak.” **) Isidorus Hispalensis, kinek Hazája mellett, az az: Spanyol Ország körül, laktak bizonyosan **PARTHUSOK**, beszéli: „*PARTHI quoque et ipsi a Scythis originem trahunt. Fuerunt enim eorum EXSULES, quod etiam eorum vocabulo manifestatur: Nam Scythico sermone EXSULES Parthi dicuntur.*” Az az: „A’ **PARTHUSOK** maguk is a’ Scytháktól eredtek. Ugyan is ezeknek **VÁNDORAIK** valának, a’ mit nevezetük hirdet: Mert *Scytha nyelven* **PARTHUS** a’nyit jelent mint **VÁNDOR.**” ***) Rodericus Toletánus Spanyol Író szerént is a’ **PARTHUS** név **FUGACES** és **EXSULES**, az az: **SZÖKEVÉNY** és **VÁNDOR**

-
- *) Justini, *Historiae Philippicae*. Lugduni Batavorum, 1760. 8. Parte II, pag. 678. Libro XLI, cap. 1.
- **) Ludovici Antonii Muratorii, *Rerum Italicarum Scriptores*. Mediolani, 1723. fol. Tomo I, pag. 195. De Rebus Geticis Cap. 6.
- ***) Divi Isidori Hispalensis Episcopi, *Opera*. Madriti. 1599. fol. Parte Priore, pag. 163. Etymologiarum Libro IX, cap. 2.

jelentéssel bírt. *) Sőt Reinegg Jakab, híres Caucasusi Utazó, azt is vitatja, hogy a' PAR szó Persa nyelven ma is FLÜCHTIGEN, vagy AB-TRÜNNIGEN, az az: SZÖKEVÉNY és VANDOR jelentéssel bír. **) Ezek szerint a' METANASTA és PARTHVS szavak egyet jelentenek, csak hogy a' METANASTA név Görög, a' PARTHVS név Szitya Szó. Az pedig mindennapi közönséges dolog és szokás volt, hogy egyik Nemzet a' másik Nemzetnek bizonyos jelentéssel bíró nevét a' maga nyelvére lefordította. Főképen a' Görög Nemzet az ilyen fordításokban felette szorgalmas volt, 's az ilyen tette által a' Tudomány Országában sok homályt és zürzavart okozott. Történeti tanu bizonyságokkal e' tárgyat más helyen bőven megvilágosítani fogjuk.

35. §.

Másfelől az ILLURI név is épen a'nyit jelentett, mint a' PARTHVS nevezet. Ha valaki tudhatta, mit jelentett ez az ILLURI név, bizonyosan Szent Hieronymus, a' maga századának leg-tudósabb Férfia, tudhatta, ki Pannónia és ILLURICUM szomszédságában született. Pedig Szent Hieronymus szerint „*Ἰλλύριος = Προσήλυτός = ILLURIUS = ADVENA.*” ***) A' régieknél mind-

*) Hispania Illustrata. Francofurti, 1605. fol. Tomo II, 34. De Rebus Hispaniae, Libro I, cap. 11.

**) Jacob Reinegg's, Allgemeine historisch-topographische Beschreibung des Kaukasus. Hildesheim, und St. Petersburg, 1797. 8. II. Theil, S. 199.

***) S. Eusebii Hieronymi, Opera. Veronae, 1735. fol. Tomo III, col. 635—636. In Lexico Graeco Nominum Hebraicorum. — A' Deák Textusban az ADVENA szó után az „*Aut Elementum etc.*” rész, mint a' Görög Textus mutatja, idegen későbbi pótolék.

azonáltal az a' különbség tétetett a' PARTHUS és ILLURI szó között, hogy a' PARTHUS hívebben Szitya Nyelven EXSUL, az ILLURI név pedig hívebben Szitya Nyelven PROFUGUS Római jelentéssel birt. Mind a' két szovat egy atyafi értelemben vették ugyan a' hajdaniak olly módon, mint a' Görög METANASTA Név is mind a' kettőt jelenti: De néha még is szorosán mind a' két jelentést megkülönböztették. Horátiusnál ime versben (Libro IV, Ode 14. Versu 41—44) előjő ILLURI helyett a' PROFUGUS szó is:

*Te Cantaber non ante domabilis,
Medusque et Indus, Te PROFUGUS SCYTHES
„Miratur, o tutela praesens
Italiae, Dominaeque Romae.”*

Megvagyon mind a' két szó ma is a' Magyar Nyelvben. A' PÁRTUS régiesen, vagy PÁRTOS újabb formában, nálunk EXSUL, 's későbbi jelentéssel REBELLIS is; Az ILLURI az ILL Magyar Gyökérből eredett, melly nálunk a'nyit jelentett és jelent, mint FUGA, 's tőle származik az ILLAN ige, mellynek jelentése PROFUGIT. De az ILL maga is tisztán fölmaradott a' példa beszédben: „ILL a' Berek, Nád a' Kert.” Az UR résznek KIRÁLY és KIRÁLYSÁG jelentése vagyon az ILL-UR-I szóban, a' mit Róma nyelven „Regnum ILL” mondanók, épen úgy, mint a' LIB-UR-NIA, LIG-URIA szovakban is az UR rész Országot jelent. *) ILL-UR tehát REGNUM PROFUGORUM; ILL-UR-I, vagy ILL-UR-U, DE REGNO ILL-UR-t tészén. Hogy a' JÁSZOK nem tsak PARTHUSOKNAK, hanem ILLURI-

*) Az *Ur-Chaldaeorum* Bibliai Nevet igen híven fordították a' LXX. Tolmátsok *Chaldaeae - Országnak*, mert valóban az UR szó hajdan Országot is, Királyt is jelentett.

aiaknak is nevezettek, azt megbizonyítani fogjuk, ha a' JÁSZOKRÓL mint PANNONESEKRÓL értekezni fogunk.

36. §.

Hogy ezen magyarázatok nem önkényes Szó-Tsikarások, hanem a' Történeti Kutatóknak egyezésükön épült Történeti Igazságok, az a' mondatokból világos ugyan: De még nagyobb világosságra és hitelességre emelkednek ezen magyarázatok, ha az Ásiai PARTHUS Historiára is egy két pillantatot vetünk. Midőn Caius Julius Solinus Krisztus születése után 250-dik év felé élt, még a' kor BABYLON város a' PARTHUS hatalom alatt virágzott. Ha tehát Solinus írja: „*Apud JASUM Urbem Babylonem puerum Delphinus adamavit*” nem kell-e a' híres BABYLONT e' hely szerint JASORUM URBEM-mé, az az: a' JÁSZ Nemzet Városává, tenni a' Kritikának? *) Azok, kik nem is álmodták, hogy az Ásiai PARTHUSOK valóban JÁSZOK voltak, e' helyet semmiképen sem tudták megfejteni, holott épen semmi nehézség sem fekszik benne. Plutarchus is írja egy Tralliánus nevű PARTHUS Férfiről: „*Ἰάσων ὄνομα, Τραλλιανός*” Az az: „*Egy JÁSZ, kinek neve Tralliánus volt*”. **) E' PARTHUS Férfiúnak mostanig a' magyarázók kéntelenek voltak két nevet, úgymint JÁSON-T

*) Claudii Salmasii, Plinianae Exercitationes in Caii Julii Solini Polyhistora. Item Caii Julii Solini Polyhistor. Trajecti ad Rhenum, 1689. fol. pag. 23—24. Apud Solinum cap. 12. — Cf. Salmasii Explicationes. pag. 130. Salmásius magyarázata, mintha a' *Babylon* szó gyermek neve volt volna, semmit sem nyom.

***) Plutarchi, Opera. Lipsiae, 1775. 8. Vol. III, 495. In Vita M. Crassi.

is, és TRALLIÁNUS-T is adni: Mert a' JÁ-
SON névben nemzeti nevet még csak képzelni
sem tudtak. Pedig, hogy a' PARTHUSOK való-
ban igen híres JÁSZOK, az az: SAGITTÁRIU-
SOK valának, azt nem csak számtalan Görög és
Római Classicus Írók, hanem mindegyik PAR-
THUS PÉNZ is hirdeti, minthogy mindegyik PAR-
THUS PÉNZEN egy JÁSZ, vagy is NYILAZÓ
ül. Ha tehát ezentúl a' Crassus Római Vezér és
a' PARTHUSOK között történt ütközet leírátásá-
ban olvasni fogjuk Sextus Rufusnál: „*Inde undi-
que circumvallantibus SAGITTARIORUM
agminibus cum Sillace et Surena Praefectis
Regiis, est cinctus exercitus, et vi telorum
obrutus*” jusson eszünkbe: hogy itten, és más
hasonló helyeken, a' Deák SAGITTARIUS, vagy
a' Görög TOXOTES szó is, a' PARTHUS Nem-
zetnek JÁSZ tulajdon neve *) Azonban sok más
ok védi még azt, hogy a' PARTHUSOK valóban
JÁSZOK, és a' régi JAZYGESEK valóban PAR-
THUSOK voltak: De azokat hosszú előeszméreték
nélkül itt most elő nem adhatjuk. Más helyen
másokat fogunk ugyan e' tárgyról mondani.

37. §.

Eddig jöven tanuadásainkkal, már most biz-
vást állíthatjuk: Hogy a' régi JÁSUSOK, JAS-
SIUSOK, DÁCUS JASSIUSOK, ILLURI JÁ-
SUSOK, JAZYGESEK, SARMATA JAZYGE-
SEK és METANASTA JAZYGESEK soha sem
voltak SZLÁV NYELVŰ Nemzetek. Egyetlen egy
Régi Író sem találtatik úgy is, a' ki e' Nemzeteket
SZLÁV NYELVŰ Népekké tenné; de egyetlen
egy *Új Író*t sem esmérünk mi, a' ki különösen

*) *Historiae Romanae Scriptores Minores*. Biponti, 1789.
8. pag. 223. In *Sexti Rufi Breviario*. Cap. 17.

a' PARTHUSOKAT (mert a' SCYTHAKBOL tudunkra már minden féle Nemzetet tsináltak) mostanig SZLÁV NYELVÜ Nemzette tette volna. Sőt, ha valakinek szándéka volna is jövendőre SZLÁV NYELVET adni e' Népeknek, az mindenkor ellene állana a' szándéknak, hogy a' SZLÁVOK a' köz tudomány szerént SZLÁV nevezet alatt Európában az V. Század előtt Krisztus születése után elő nem jönek *): Ellenben a' JÁSZ Nemzetek Krisztus születése előtt már több századokig laktak Európában. Más részről az sem szenved kétséget, hogy mind a' Magyarok, mind a' Húnok, mind a' mai Jászok több Íróktól, pedig régi és hiteles Íróktól, PARTHUSORNAK hivatnak, 's hogy tsak a' Magyar eredetü Nemzetek mellett hartzolhat a' PARTHUS Nemzetnek napkeleti TURCUS nevezete, mellyről egyebeken kívül írja a' napkeleti Írókkal híven egyező Gilo Kárdinális:

*„Nam modo qui TURCI, veteri sunt nomine PARTHI,
Fidere quos versis mos est fugiendo sagittis.” **)*

*) Johannis Gotthilf Stritteri, Memoriae Populorum, Petropoli, 1774. 4. Tomo II, pag. 4. — Cf. Precis des Recherches Historiques sur l'Origine des Slaves ou Esclavons et des Sarmates. Par M. Stanislave Siestrzencewicz de Bohusz, Archevêque de Mohilew. St. Pétersbourg, 1824. 4. pag. 34.

***) Edmundi Martene et Ursini Durand, Thesaurus Novus Anecdotorum, Lutetiae Parisiorum, 1717. Tomo III, pag. 217. Libro I. — — Francisci Du Chesne, Historiae Francorum Scriptores. Parisiis, 1641. fol. Tomo IV, pag. 899. col. 2. in fine, Libro IV.

Minket tehát ilyen számos, és még több okoknál fogva soha sem fog a' *fenéktelen Köz Vélemény* a' régi JAZYGES Nemzet SZLÁV eredetének elhitelére szédíteni.

(Folytatik.)

Horvát István,
A' Széchényi Országos Könyvtár Örzője
a' Magyar Nemzeti Museum mellett.

2.

K r i m i a.

Krimia Fél-szigete, a' mellyről itt szó van és a' mellynek Történetei kiváltképen kereskedési tekintetbe adatkak alább elő, fekszik a' Fekete és Azowi Tengerek közt, és a' 11-dik Katalin Czárnétól úgy nevezett Tauris Helytartóságának egy részét teszi. Minekelötte ez a' Fél-sziget az említett Czárné alatt az Orosz Birodalomhoz csatoltatott volna, tulajdon Khánjaik alatt élő Tatárok voltak Lakosai. Kis Tatár ország feküdt a' Duna és Tanais vagy Don vizei között, mellynek részeinek ismét más más nevei voltak, úgymint Krimiai Tatár ország, Oczakovi Tatár ország 's a' t. — Már a' kr. u. 117-dik eszt. Gengis vagy D'singis Khán a' Mongol Tatárok Fejedelme hatalmát, egész a' Fekete Tengerbe ömlő Dnieperig terjesztette. Az ő követője és Fia Oktai Khán, és Bathu Khán az ő másik Fiától Tuschi Khántól való Unokája, nem tsak Moszka országot, hanem Lengyel és Magyar országot, Sziléziát, Morva, Tót, Bosnyák, Bolgár országokat és Serviát is ki-prédálták és el pusztították. Még ma is érzi édes Hazánk a' Tatárok béütéseiknek következéseiket,

a' kik résszerént Krimián jöven keresztül, résszerént abba le telepedvén 's ismét fel kerekedvén, csorda módra rohantak Dédöseinkre 's Magyar Kanahánunkban mindent rengeteggé tettek. Hazánk már régen a' Tudományok és szorgalom által ki mívelt népek' sorába állana, ha ezek a' vad népek, 's később az Ottománok, azt fel nem dúlták, rablották volna; lakosait résszerént kardra hányván, résszerént rabságra hurtzolván meg nem fogyasztották, és Városait 's Faluit porrá nem égették volna. Ezek béütéseinek 's a' velek folytatott háborúknak kell tulajdonítani Hazánk Lakosainak csekély számát, sok pusztáinkat 's praediumainkat.

Krimia, avvagy tsak azon tekintetben is figyelmet érdemel, mivel az Orosz és Török birodalmak közt kiütött 's még most is fenn álló Háborura, nagy részént ez adott alkalmatosságot, minthogy amannak a' fekete és Mármora Tengeren az Archipelaguson és földközi tengeren való kereskedése az Ottomaniai Udvar által meg háborított. Minthogy a' Duna, a' Fekete Tengerbe ömlik, Krimia részünkről is megérdemli kereskedési tekintetben a' figyelmet. Krimia fontos voltát bizonyítja II-dik Katalinnak az Oroszok nagy Czárnejának, és halhatatlan emlékezetü II-dik Jó'sef Császárnak, ezen Tartományba lett nevezetes utazások is, valamint az ezen utazás közben a' Török ellen egymás között kötött szövetség is. Már tsak az is, hogy II. Katalin Potemkin Hertzegnek, mint legkedvesebb emberének, 's a' Czárné után az Orosz Birodalom legelső emberének, adta által az ezen Tartományon való határtalan Helytartóságot, nyilvános bizonyága Krimia fontos voltának. Felesleg volna, azon véres háborúkat fel hordani, mellyeket az Orosz Birodalom, a' Tatar Khánokkal és Törökökkel Krimiáért folyta-

tott, mint hogy a' fellyebb említett Háború is úgy nézethetik, mint az előbbieneknek folytatása. — Ezen tekintetből kívánom én Krimiát és annak régibb történeteit csak rövideden itt elő terjeszteni. —

* * *

Tauris Fél-szigete vagy Krimia, melly méltán neveztetett az Orosz Birodalom Kertjének, szembetünő helyet érdemel a' kereskedés Historiájában. Valamint tulajdon természetményeinek, úgy a' napnyugoti és napkeleti nemzetektől egymás között kicserélt portékák általviteli kereskedésinek is, különböző időkbe a' legnagyobb kiterjedése volt. Krimia, sok olyan hasznos dolgokkal bir, mellyekkel kevés Tartományok bírnak. A' Bosporusi Királyságot alapított Görögök vitték Taurisba a' szántást vetést. A' Föld termékenysége előmozdította az ő munkálkodásaikat, mellyek a' Görögökkel 's más szomszéd tartományokkal folytatott kereskedés által, nagy hasznot hajtók voltak. Theodosia volt az a' rakhely, honnan a' Fél-sziget természetményei ki hordattak; ezek leginkább gabonából állottak, melly itt olly bőven termett, hogy rendszerint harmintz magot adott. A' Bosporus elsőbb királyai közzül Leucon, midőn a' Thronusba ült 2,100,000 medimnus élelet ajándékozott Athénének, mellyért ez őtet és Fiát, polgári Jussal ajándékozta meg. Ugyan ez a' király, később, az Athénebeli Kereskedőknek a' kivivendő gabonára vetett Harmintzadot is engedte. Ez a' kedvezés fontos következésü volt, mert a' mint Demosthenes írja az Athénebeliek, a' Bosporusi királyságból többet ki vittek kilentz milliom medimnus életnél. Tauris, nem csak gabonát, hanem azon kívül bőroket, gyapjút, sőt és bésózott húst is szállított ki, melly utolsónak

olly nagy becse volt, hogy a' mint Montesquieu említi, Rómában nevedvén a' luxus, egy Hordó bésózott hús és a' fekete Tengerbe fogott egy Hordó bésózott hal 400 ezüst Dénáron (mintegy 80 és egynehány Talléron) is el adódott. — Ezen Félzigeten a' szántás vetés és kereskedés mind addig, míg a' Pontusi Király, Mitridates Eupator, Bosporust hatalma alá nem hajtotta, nem nagy változást szenvedett. De ettől fogva a' Génuaiaknak Cassába lett le telepedésekig hanyatlani kezdett. Ezen idő szakaszba körülbelül 1300 eszt. fogva, a' Szarmatákkal való Háború és az Ásiából Európába tolakodó vad népeknek *) által vándorlások a' földművelésnek és szorgalomnak kifejtődését megakadályoztatták. Csak a' vad csorda népek béütéseiktől járhatatlan Hegyek által védett gyarmatok Birtokosi, úgy mint a' Chersoni Lakosok, szerettek magoknak szembetűnő gazdagságot, egy a' fekete Tenger napkeleti partjairól jövő portékák le rakodó helyének felállítása által míg a' X-dik Századba a' Pacinaciták Taurisba be nem ütöttek 's ott meg nem telepedtek. A' föld Termékenysége által és alkalmas kikötő Helyek által ösztönöztetvén ezek elkezdettek a' földműveléssel foglalatoskodni, és ezen újj élet mód által csak hamar meg különböztették magukat az ide 's tova csavargó azon csordáktól, a' kik a' Görög Ország Tartományait ugyan csak ezen Pacinaciták neve alatt pusztították. A' Bi-

*) A' fekete és Caspium Tenger északra fekvő vidékein Ásiának napkeleti Tartományait is ide értve, tartózkodtak azok a' népek, mellyek a' Scythák neve alatt esmeretesek. Az Európai Scythák pedig a' Herodotus bizonyossága szerint, laktak a' Dunától fogva a' Boristhenes vizének eredetéig, délre pedig egész a' fekete Tenger északi partjáig, ide értvén Taurist vagy Krimiát is.